

A stylized illustration of a person's profile in dark grey, facing right. The person is holding a thin branch that extends upwards and to the right. The branch has three leaves and two red fruits. Two flags are also attached to the branch: the flag of Indonesia (red and white horizontal stripes) and the flag of Norway (red field with a blue cross).

Forsker for demokrati

Indonesia er et ungt demokrati i sterk utvikling. I 10 år har forskere fra Universitetet i Agder og Universitas Gadjah Mada sammen brukt landet som laboratorium. Det gir resultater.

Side 12–17

Christian Bjørnæs
KLIMA FORKLART
Utgivelse desember / 298,-

Endelig kommer boken som vil hjelpe leseren til å skille mellom riktige og gale påstander i klimadebatten. Forfatteren forteller her klimaforskningens historie og forklarer resultatene fra FNs klimapanel.

Alexander Refsum Jensenius
MUSIKK OG BEVEGELSE
298,-

Vår opplevelse av musikk handler ikke bare om lyd, men også om kropp og bevegelse. Jensenius tar utgangspunkt i musikken som et dynamisk system hvor mennesket er et sentralt element. Med en rekke eksempler fra studier av musikere, dansere og mennesker som beveger seg til musikk, gir forfatteren innblikk i de teoretiske fundamentene for å forstå bevegelsene og presenterer viktige verktøy og teknikker.

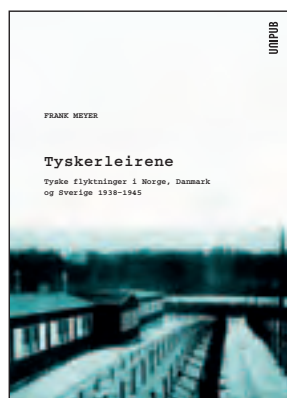
Lyd- og bildemateriale til boken er tilgjengelig for alle på www.musikkogbevegelse.no

Forskningslitteratur fra Unipub forlag

Kari Steen-Johnsen
& Iver B. Neumann (red.)
MENINGEN MED IDRETTE
298,-

Boken presenterer interessante og fengende beskrivelser av blant annet fingertupp-følelsen i klatring, dødsangsten i fallskjermhoppet, den strategiske posisjoneringen i fotballkampen og kompleksiteten i det å mestre vind, sjø og mennesker i en regatta. Med dette plasserer boken seg som en motsats til beskrivelser av idretten som entydig kommersiell, materialistisk og toppidrettsfokustert.

Frank Meyer
TYSKERLEIRENE
Tyske flyktninger i Norge, Danmark og Sverige 1938-1945
298,-

Over 60 år etter krigens slutt er det fremdeles lite kjent at skandinaviske myndigheter mellom 1938 og 1945 etablerte en rekke leirer for å isolere tyske flyktninger. Noen var ventestasjoner før de internerte ble utlevert til sine nazistiske bødler, mens andre steder møtte flyktningene frihet og menneskelig varme. Basert på vitnesbyrd fra krigen skildrer Meyer livet i disse leirene.

Jörg Fisch, Dieter Groh & Rudolf Walther.
Innledning ved Helge Jordheim & Iver B. Neumann
IMPERIUM. IMPERIALISME
199,-

I serien *Begreper i historien* utgis klassiske begrepshistoriske studier sammen med nyskrevne og aktuelle essays om et utvalg begreper som har bidratt til å forandre vårt syn på verden.

Tor Espen Simonsen, Anders Granås Kjøstvedt
& Katrine Randin (red.)
HØYREPOPULISME I VEST-EUROPA
349,-

Interessen for høyrepopulistiske partier i Europa har vært stigende helt siden 1970-tallet. Årsaken til denne oppmerksomheten er ikke minst de sjokkbølgene høyrepopulistiske partier har forårsaket etter en rekke oppsiktsvekkende valgresultater. Hvorfor har disse partiene har fått ny aktualitet i de moderne velferdsstatene i Vest-Europa?

12: Bygger demokrati i Indonesia

Universitas Gadjah Mada og Universitetet i Agder ser direkte nytte av forskningssamarbeid på tvers av landegrensene.

20: Samtalen

Biolog Dag O. Hessen kan forelese om alt fra vassdrag til gener. – Det er en forbannelse, men også en glede å være interessert i så mye, sier han.

24: Med et øye på veien

Grå asfalt og slitne jernbaneskinner blir underlagt et estetisk blikk ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.

4: Universitetene tenker stort

Flere av rektorene som vraket Stjernø ivrer nå for fusjoner. UiTs Jarle Aarbakke sikter mot et nordområdeuniversitet, men de ansatte er skeptiske.

5: Utsetter forskningsmidler

Tildelingene fra regionale forskningsfond lar vente på seg fordi oppstarten av den nye ordningen er forsinket. – Svært uheldig, mener professor Per Brandtzæg.

6: Vil lovfeste akademisk frihet

Flere kontroversielle saker der ansatte har fått munnkurv gjør at Venstre nå fremmer forslag om å styrke yttringsfriheten i instituttsektoren.

7: Ingen oppphavsrett på nett

Opphavsrettsutvalget henger igjen i fortida når det ikke tar hensyn til digitale publikasjoner, mener jussprofessor Olav Torvund.

8: Stiller spørsmål ved habiliteten

Ingen har oversikt over Forskningsrådets habilitet ved tildelinger. En dansk undersøkelse viser at medlemmer av fagrådene favoriseres.

9: Ikke bare budsjettvinnere

Museumsforbundet er fornøyd med bevilgningene fra regjeringen. Men flere museer tjener inntekt på den nye kulturmomsten.

FASTE SIDER

- 28: Historiske bilder
- 31: Kommentar
- 32: Kronikk
- 34: Bøker
- 36: Debatt
- 37: Gjesteskrubenten
- 41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 10/2009 – 41. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: ELIN H. REKDAL, elin.rekdal@forskerforum.no

JOURNALIST: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRÅD: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no

For fortløpende oppdatering: www.forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsideillustrasjon: Kari Stai. Trykk: Øyvind Glomvik AS

ISSN 0800-1715. Opplag: 18 000

– Vanskeleg å sitje stille

– Sektoren er råka av fusjonsfeber, seier Ketil Hanssen, rektor ved Høgskolen i Finnmark (HiF).

– Institusjonane rundt i landet sit no og passar på kvarandre, og alle skal fusjonere. Då blir det vanskeleg for oss å sitje stille. Det er jo dette departementet ønskjer. Men det ironiske er at først sa vi alle nei til Stjernø-utvalet og framlegget om tvangssamanslåingar, og deretter reiste vi heim for å samarbeide om fusjonar, seier Ketil Hanssen, rektor ved Høgskolen i Finnmark (HiF).

Han tok ikkje initiativ til fusjonssamtalar med Universitetet i Tromsø (UiT) før etter vedtaket om mogleg fusjon mellom UiT og Høgskolen i Harstad (HiH).

– Ideelt sett har eg ikkje stor tru på store einingar. Men no er dei store, tunge prosessane komne så langt, at vi nærast ikkje har noko val, seier rektoren.

Ønskjer eitt universitet i Nord-Noreg
UiT-rektor Jarle Aarbakke seier at det først og fremst er finansieringsordninga som tvingar små institusjonar inn i samarbeid med andre.

– Og vi svarar på alle invitasjonar. Når høgskolane i Harstad og Alta kjem til oss, tek vi ansvar for å samarbeide om utdanningstilbodet i landsdelen, seier Aarbakke, som har planar om å fusjonere med Harstad innan to år.

– Kvifor har du slik hastverk?

– Det vil bli ein auke i studieplassar i dei store byane Oslo, Bergen og Trondheim, og då er det viktig at Nord-Noreg utviklar minst like interessante studietilbod som dei har sørpå. For å utvide det faglege tilbodet, må vi få til ei arbeidsdeling mellom UiT, HiH og HiF.

– Men du vil helst leggje under deg heile Nord-Noreg?

– Eg ønskjer å sjå heile Nord-Noreg under eitt. På lang sikt kan ein tenkje seg eitt universitet med ulike underavdelingar og med campus i Harstad, Hammerfest, Alta, Tromsø, Narvik og Bodø.

– Skal ikkje Bodø ha sitt eige universitet?

– Jau, vi støttar universitetet i Bodø. Men etter at UiT har slått seg saman med HiH og HiF, og Høgskolen i Bodø er blitt universitet, skulle vi vere skodde for å satse på Nordområdeuniversitetet, seier han.

Likevel er det ikkje sikkert at all makt blir verande i Tromsø, hevdar Aarbakke.

– På lang sikt kan ein tenkje seg at aktivitetar i Tromsø kan bli flytta til Alta. Men ingen skal seiast opp, og det er ikkje snakk om å redusere aktiviteten.

Skepsis blant dei tilsette

I ei spørjeundersøking utført av Forskerforbundet ved UiT svarar heile 62 prosent av medlemmene at dei er imot fusjon med HiH og HiF.

FOTO: JOHANNE LANDSVERK

– Dei tilsette ved UiO synest det går for fort i svingane, seier Monica Martinussen.

– Den undersøkinga vart gjort før vi hadde gått ut med grundig informasjon til alle tilsette. Så eigentleg var undersøkinga meir positiv enn ein kunne ha venta, seier Aarbakke.

Men Monica Martinussen, lokallagsleiar i Forskerforbundet ved UiT, seier at det framleis er skepsis til fusjonen blant medlemmene.

– Dei tilsette er ikkje nødvendigvis mot fusjon, men dei synest det går for fort i svingane, seier Martinussen, som fortel at dei tilsette også er uroa over økonomien.

– Vi har nettopp vore gjennom ein kostbar og tidkrevjande fusjon her i Tromsø, og det har ikkje blitt tilført ekstra midlar. Av erfaring veit vi at fusjonering er enormt tidkrevjande, og at viktige faglege oppgåver blir nedprioriterte.

Ved Høgskolen i Harstad (HiH) er det delte meininger om fusjon, opplyser Baard H. Borge, som er lokallagsleiar i Forskerforbundet ved høgskolen.

– Det viktigaste er at vi får behalde arbeidsplassane våre her ved HiH, seier han.

Opprør mot fusjon ved HiO

Men fusjonsiveren er også stor i andre delar av landet. Ved Høgskolen i Oslo (HiO) har vedtaket om fusjon med Høgskolen i Akershus (HiAk) ført til uro blant dei tilsette. Og det skal ha gått hardt for seg då fusjonsvedtaket vart gjort. Då

FOTO: SARA JOHANNESSEN, HiO

– Eg meiner vi har teke omsyn til høringsfråsegnene, uttaler rektor Sissel Østberg.

den einaste representanten som stemte nei til fusjon, las opp sin eigen protokolltilførsel, skal det ha vekt sterke reaksjonar i styret. I debatten på nettsida til HiO er det referert til kommentarar frå rektor som vart oppfatta som trugsmål.

Erik Grønvold, tidlegare leiar i Forskerforbundet ved HiO, fortel at over 500 av dei rundt 1150 tilsette ved HiO før styremøtet skreiv under på eit opprop om å utsetje vedtaket.

– Det som utløyste aksjonen, var at rektor ikkje respekterte høringsfråsegnene ved dei ulike avdelingane. Dei har hovudsakleg vore kritiske, særleg blant dei vitskapleg tilsette, seier Grønvold.

Han tok dissens i utvalet som laga utgreiinga om fusjonsplanane.

– Dei andre i utvalet meinte utgreiinga gav godt nok grunnlag for fusjon. Men eg meiner utgreiinga var for dårleg, og eg trur dei to rektorane heilt bevisst har vore tilbakehaldne med å ville gjennomføre djuptgåande analysar. Dei har nok vore redde for innvendingane som då ville dukke opp, trur Grønvold.

– Rykker ned ved fusjon

Men rektor ved HiO Sissel Østberg presiserer at ikkje alle er einige med lokallaget til Forskerforbundet.

– Styret meinte utgreiinga gav godt nok

grunnlag for vedtak om fusjon, seier Østberg, og trekker fram to hovedgrunnar til å fusjonere med Høgskolen i Akershus (HiAk).

– For det første er det stort utdanningsbehov i regionen, og då er det naturleg med ei samordning mellom høgskolane i Oslo og Akershus, som blir oppfatta som éin region. For det andre skal vi bli profesjonsuniversitet, og då må vi jobbe aktivt mot arbeids- og næringslivet i heile regionen.

– Men kvifor hastar det slik? Burde ikkje fusjonsplanane vore betre forankra i personalet?

– Eg meiner vi har teke omsyn til høyringsfråsegnene, som gjekk i ulike retningar. Og kor lenge skulle vi ha halde på med utgreiingar? Hadde vi venta lenger, er eg redd heile prosjektet hadde gått over ende. Dei viktigaste utgreiingane blir sette i gang no, og både tilsette og studantar skal involverast.

– Kva har HiO å vinne reint fagleg? HiAk har lite publisering å vise til?

– Dei to høgskolane har relativt sett like mange professorar, men ei samanslåing i dag ville føre til at vi rykker nedover på lista over publiserte arbeid. Vi starta ein snuoperasjon ved HiO for å prioritere forskning for nokre år sidan, og det må HiAk også gjere.

– Større breidd med Akershus
Østberg vedgår at ein fusjon med HiO er den sjansen HiAk har for å kunne bli universitet.

– Vi kunne nok klart å bli universitet aleine. Men kva for universitet ville det bli? Vi treng Akershus, fordi vi då får større breidd i utdanningstilbodet og betre regional forankring, meiner ho.

Erik Grønvold i Forskerforbundet seier at mange av dei tilsette er skeptiske til at HiO no skal køyre to store prosessar samtidig, både fusjonsprosessen med HiAk og i tillegg ei stor-satsing på å bli universitet.

– Eg meiner styremedlemmene har vore dårlege rådgjevarar for rektor. Rektor har tidlegare forfekta dialog og involvering av dei tilsette. No må ho vise at ho kan leve opp til dette, seier han.

AV JOHANNE LANDSVERK

Vil slå seg saman

- Universitetet i Tromsø (UiT) vil slå seg saman med Høgskolen i Harstad (HiH).
- UiT har fusjonssamtalar med Høgskolen i Finnmark (HiF).
- UiT ser for seg eit stort fusjonert nord-områdeuniversitet.

Høgskolen i Oslo (HiO) og Høgskolen i Akershus (HiAk) vil fusjonere. Målet er å bli eit profesjonsuniversitet med storbyprofil.

Regionale forskningsfond:

Midlene lar vente på seg

Første sjanse til å søke om regionale forskningsmidler er utsatt til juni 2010.

– Søknadsfristen for midler fra de regionale forskningsfondene blir 2. juni, sier Henning Berby. Han er ansvarlig i KS (kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon) for å koordinere oppstarten av de regionale forskningsfondene, som er et av regjeringens prestisjeprosjekter på neste års forskningsbudsjett. I prinsippet skulle de 212 millioner forskningskronene ha stått til rådighet for forskningsmiljøer ute i fylkene tidligst mulig etter nyttår. Nå må forskerne trolig vente til sommeren før de kan søke om midler, og overføringen av penger vil tidligst skje til høsten.

Tungt byråkrati

De fleste fylkene har nettopp pekt ut medlemmer til valgkomiteene som skal nedsette fondsstyrene. Styrene skal deretter lage utlysninger basert på FoU-strategier fra hvert fylke. Blant annet skal Finnmarks FoU-strategi opp i fylkestinget i desember, og valgkomiteen for fondsregionen Nord-Norge hadde sitt første møte i november. Når fondsregionene er ferdig organisert, vil Kunnskapsdepartementet overføre midler direkte til hver av de sju vertsfylkeskommunene. Deretter må søknader behandles av fondsstyrene.

– Fylkenes valgkomiteer er på plass, og fondsstyrene planlegges å stå ferdige i løpet av desember, sier Berby. Han viser til at deltakerfylkene har vedtatt FoU-strategier og er godt i gang med felles bestillingsbrev til styrene. De har også begynt å lyse ut stillinger til sekretariatene, som skal være på plass i mars, da den faglige opplæringen skal begynne. Oppstarten kan dessuten bli forsinket på grunn av IKT-utfordringer.

– Den mest krevende oppgaven for å komme i gang blir å utvikle et IKT-system for utlysning og behandling av bevilgningsøknader, sier Berby.

– Får lett panikk

Professor Per Brandtzæg ved Oslo universitetssykehus Rikshospitalet mener det er svært uheldig at tildelingene fra regionale forskningsfond blir forsinket, spesielt på grunn av søknader på lønnsmidler til stipendiater og andre FoU-medarbeidere.

– Søkere går og venter og får lett panikk. Hvis de ikke har en stilling å gå til, kan et forskertalent lett forsvinne over i annet arbeid, sier Brandtzæg.

Forsinkelsen til regionfondene skyldes også en rekke innvendinger fra flere fylker mot inndelingen av de sju forskningsregionene. Finnmark ønsket en egen forskningsregion

FOTO: KS

– Fondsstyrene planlegges å stå ferdige i løpet av desember, sier Henning Berby.

utenfor regionen Nord-Norge, mens Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Rogaland nektet å bli underlagt Hordaland og Bergen i en Vestlands-region. I mai besluttet departementet å innlemme Finnmark i Nord-Norge-regionen. Møre og Romsdal ble «flyttet» til Midt-Norge, hvor valget av vertsfylke fremdeles ikke er klart. De andre vestlandsfylkene ble underlagt Bergen.

AV STIAN DANIELSEN

De sju fondsregionene

- Nord-Norge (Finnmark, Troms og Nordland)
- Midt-Norge (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal)
- Vestlandet (Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland)
- Innlandet (Hedmark og Oppland)
- Agder
- Oslofjorden (Telemark, Vestfold, Buskerud og Østfold)
- Oslo og Akershus

Vil lovfeste retten til å seie nei

Det ligg ein akademisk fridom i å seie nei til oppdrag som set feil krav til forskinga, meiner Trine Skei Grande (V). Ho vil ha akademisk fridom i instituttsektoren.

Etter nyttår skal kyrkje-, utdannings- og forskingskomiteen på Stortinget handsame eit representantframlegg om akademisk fridom for forskarar utanom universitets- og høgskulesektoren. For to år sidan vart individuell akademisk fridom verna i lov for tilsette i dei statlege institusjonane.

– Det har kome for dagen fleire saker der forskarar har fått munnkorg og institutta ikkje praktiserer det som alle trudde var gjeldande etter at akademisk fridom kom inn i universitets- og høgskulelova, seier Trine Skei Grande.

Avslørte instruering

Grande og Venstre-kollega på Stortinget Borghild Tenden har fremma forslaget etter ei hending med forskar Sverre Arne Lie hjå Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF). I haust skreiv Lie eit innlegg i Klassekampen der han hevda at venstresida missar ein politikk for landbruket og distrikta, og at politikken for strukturrasjonalisering gir dårleg ressursutnytting. Ytringa førte til at ekspedisjonssjef Leif Forsell i Landbruks- og matdepartementet kontakta NILF-direktør Ivar Pettersen

med instruks om å imøtegå innlegget offentleg. Lie vart kalla inn på teppet til sjefen, som gav han korreks. Pettersen skreiv så eit svarinnlegg i Klassekampen der han tilbakeviste ytringane til Lie om landbrukspolitikken. Seinare trykte Nationen lesarinnlegget til Lie på nytt og avslørte samstundes instrueringa frå ekspedisjonssjefen. Saka vart komplisert av di NILF har viktige oppdrag hjå departementet, sjølv om instituttet i prinsippet er uavhengig. Lie kjenner seg utsett for eit overgrep.

– Det må vere feil at ein ekspedisjonssjef i Landbruksdepartementet meiner han har rett til å setje grensene for kva ytringar eg som forskar ved NILF skal få lov til å setje på trykk, seier Lie. Han er skuffa over at kirkje direktør eller styreleiar for NILF gav han støtte, men tvert imot straks retta seg etter departementet.

– Eg trur det er eit problem for mange institutt at dei er leidde og administrerte av folk som ikkje har praksis frå eller forståing for grunnleggjande prinsipp for uavhengig forskning, seier Lie. Han meiner framlegget til Venstre er heilt på sin plass.

– Instituttforskarane treng alle lovvern det er mogleg å få på plass, seier Lie.

Umogeleg juss

«En grunnleggende viktig komponent i den akademiske frihet er den enkelte forskers rett til å ytre seg fritt i forhold til oppdragsgivere og finansieringskilder», skriv Grande og Tenden i framlegget til Stortinget. Grande seier til Forskerforum at det er endå viktigare i Noreg enn i større land å verne om akademisk fridom. Ho viser til at 70 prosent av forskinga i Noreg vert utført av folk utanfor universitet eller høgskular. Dei jobbar i institutt, private selskap, helseføretak og kunnskapsinstitusjonar. Ho viser òg til utvalet som greidde ut akademisk fridom i UH-sektoren for tre år sidan. Utvalet meinte det måtte vere mogeleg å fastsetje ein kjerne av grunnprinsipp for all vitskapleg leiting etter sann kunnskap og forståing – uansett kor han finn stad.

– Vern om den faglege integriteten til kvar einskild forskar er eit slikt grunnleggjande prinsipp, meiner Grande.

Manglar lov

Jussprofessor på Universitetet i Bergen Johan Giertsen sat i utvalet. Han understrekar at han som forskar er samd i framlegget frå Venstre. På den andre sida finn han det naudsynt med ei rettsleg binding av instituttsektoren viss staten skal regulere akademisk fridom for forskarane.

– Problemet er at det ikkje finst noka lov som særskilt regulerer instituttsektoren, som kan romme eit nytt direktiv frå staten, seier Giertsen. Han viser til at det er i interessa til dei einskilte forskingsinstitusjonane å fylle intensjonane som Venstre kastar fram med representantframlegget.

– Institusjonar som kallar seg forskingsinstitutt, må ha si eiga interesse i å hegne om akademiske prinsipp. Viss dei legg til grunn at dei driv med forskning, så er det uløyeleg knytt til akademisk fridom, seier Giertsen. Han meiner ei mellomløysing kan vere at staten legg inn akademisk fridom som eit krav i alle tingingar av forskingsoppdrag frå instituttsektoren.

Raud-grøne får stryk

Lars Holden er styreleiar i Forskningsinstituttetnes Fellesarena, som organiserer dei aller fleste norske forskingsinstitutt. Han meiner det er umogeleg å få eksterne oppdragsgjevarar til å betale for den same akademiske fridomen som tilsette på universitetet har.

– Instituttsektoren er avhengig av ekstern finansiering, som ofte legg sterke føringar for

FOTO: VENSTRE

– Det er endå viktigare å verne om fridomen for forskarar i Noreg enn i andre land, meiner Trine Skei Grande.

FOTO: UIB

– Vi har ikkje noko særskilt lovverk for instituttsektoren som kan romme eit lovvern om akademisk fridom, seier Johan Giertsen.

Opphavsrett:

– Må være uavhengig av teknologi

Opphavsretten må også gjelde digitale læreverker, mener opphavsrettsekspert.

kva problemstillingar ein forskar kan arbeide med, seier Holden. Han viser til prosjekt som vert hemmelegstempla på grunn av forretningsomsyn, til dømes ved institutt som jobbar med leiteteknologi for Statoil.

– Nokre gonger vil instituttleiinga måtte avgrense kva forskarar kan uttale seg om, sidan ytringar vil verte oppfatta som instituttet sitt syn og ikkje einskildforskararen sitt syn, seier Holden. Han meiner instituttforskarar elles fritt kan uttale seg som privatpersonar og ikkje som representantar for instituttet.

– Det er særskild sjeldan at avgrensingar vil bli oppfatta som kontroversielle av forskarane, men vi ønskjer ikkje å avgrense forskarane sin rett til å delta i offentleg ordsifte, tvert imot, seier Holden.

Henning Warloe frå Høgre er saksordførar for representantframlegget frå Venstre. Han meiner framlegget handlar om kva plass og rolle forskinga har i samfunnet.

– Det slår meg at vi har ei utvikling der resultat frå nysatsing på forskning vert teikna ned i minste detalj på førehand. Den raudgrøne regjeringa si satsing på forskning er veldig instrumentell, påpeikar Warloe.

AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Framlegg om akademisk friдом

- Trine Skei Grande og Borghild Tenden i Venstre har fremma eit representantframlegg til Stortinget om å tydeleggjere akademisk friдом for forskarar som står utanfor universitets- og høgskulesektoren. Framlegget vert handsama av komiteen i februar, deretter kan saka gå til Kunnskapsdepartementet.
- Akademisk friдом er lovfesta i universitets- og høgskulelova, m.a. ved at tilsette som driv forskning og utviklingsarbeid, har rett til å velje emne og metode sjølve, og dessutan rett og plikt til å gjere resultatata offentlege.

Utvalget ved Universitetet i Oslo (UiO) som har utredet overføring av opphavsrettigheter fra vitenskapelig ansatte til arbeidsgiver, setter et skarpt skille mellom digitale læremidler og verker trykt på papir.

– Utvalget henger fast i fortiden når de ikke ser at store deler av læremiddelproduksjonen er i ferd med å bli en kombinasjon av digitale og trykte verker, sier jussprofessor og opphavsrettsekspert Olav Torvund ved UiO.

Mens de ansatte bør kunne tilby enerett til trykte lærebøker til et forlag, mener utvalget at universitetet bør få rettighetene til digitale læremidler. Skillet begrunnes med at digitale undervisningsopplegg typisk er laget i samarbeid mellom kolleger etter ekstra ressursinnsats fra arbeidsgiveren, mens lærebøker typisk er skrevet av den enkelte forsker.

– Hvis jeg som forsker skriver en lærebok og ønsker å utnytte digital teknologi for å spre materialet, hvorfor skal det være forskjellig opphavsrett? spør Torvund.

Særskilte avtaler

Utvalgsleder Ole M. Sejersted skriver i rapporten at universitetet må spørre seg om det har behov for eksklusive utnyttelsesrettigheter til de ansattes åndsverk, eller om man i stedet trenger mer begrensede rettigheter til å utnytte materialet.

– Kan interesseavveininger tilsi at de ansatte bør beholde noen rettigheter som universitetet har et visst behov for? spør Sejersted. Utvalgets undersøkelser viser at nordiske universiteter er tilbakeholdne med å kreve rettigheter til tradisjonelle akademiske arbeider som artikler og monografier, men krever rettigheter når arbeidsgiveren går inn med ekstra ressurser og forespørslor om arbeider.

– Hvis institusjonen går inn med ekstra ressurser, er det rimelig å forvente rettigheter til resultatet, sier professor Torvund. Han mener fordeling av rettigheter bør baseres på særskilte avtaler heller enn retningslinjer basert på medium og teknologi.

– Det avgjørende må være om materialet er utviklet etter særskilt avtale med institusjonen eller ikke, sier Torvund.

Vil rydde opp

Ifølge Sejersted har rektoratet ved UiO tatt godt imot rapporten og skal gå videre til de ansattes foreninger med forslagene.

– Vi skal nå lage utkast til ansettelsesavtaler som beskriver rettigheter, sier han.

FOTO: ERIC STEWART

– Har universitetet behov for eksklusive utnyttelsesrettigheter? spør Ole M. Sejersted.

Nesten ingen nordiske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner har klare retningslinjer for overgang av opphavsrettigheter fra de ansatte. NTNU og universitetene i Bergen og Tromsø har måttet trekke tilbake konkrete styreforslag om overføring av opphavsrett. Rektor Jarle Aarbakke ved Universitetet i Tromsø har gått tilbake på blant annet forslaget om å overta de ansattes opphavsrett til kunstnerisk arbeid og faglitterære verker.

– Ønsket vårt er å rydde opp i rettighetsforholdene på universitetet, ikke å forsøke å tjene penger på de ansattes arbeid, sier Aarbakke.

AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Opphavsrettsutvalget ved UiO

- Utvalg ledet av Ole M. Sejersted. Forslår bl.a. at ansatte beholder enerett til faglitterære verker, mens universitetet får rett til å utnytte digitale læremidler.
- Ved bierverv/professor II-stillinger skal universitet og ansatte inngå rammeavtaler for fordeling av rettigheter og fortjeneste på resultatene.

Ingen oversikt over habilitet

Styremedlemmer i de danske forskningsrådene har dobbelt så høyt tilslag på søknader som andre. Norge mangler tall – og bør snarest skaffe dem, mener dansk utreder.

Evalueringen av det danske forskningsrådssystemet viser at medlemmer av bevilgende råd og komiteer har inntil dobbelt så høy tilslagsprosent som gjennomsnittet av søkerne.

– Det kan finnes tilsvarende mekanismer i de norske programstyrene, og man kan godt sammenligne tall for habilitet og habilitetsproblemer mellom Danmark og Norge, sier professor i statsvitenskap ved Københavns Universitet Hanne Foss Hansen, som satt i evalueringspanelet. Hun var også med i Smith II-utvalget, som utredet habilitet i Norges forskningsråd for fem år siden.

De danske funnene viser markante egentilodelinger innenfor både naturfag, samfunnsfag, helseforskning og teknologi (se faktaramme). Selv om det ikke ble oppdaget brudd på habilitetsreglene, bidrar funnene til å så tvil om forskningsrådenes tillit i forskersamfunnet. Statistikk som kunne ha belyst problemstillingen i Norge, finnes ikke. Foss Hansen oppfordrer det norske systemet til å framskaffe tallmateriale.

Norsk deltakelse

Administrerende direktør i Norges forskningsråd Arvid Hallén var med i det danske evalueringspanelet.

– Utgangspunktet for forskningsrådene er

veldig forskjellig i Danmark og Norge, sier Hallén til Forskerforum. Han viser til at de danske faglige forskningsrådene kan ha over 20 medlemmer, de fleste fra Danmark. Dermed er noen inhabile i så godt som alle søknadsrunder. For øvrig har Danmark ikke ett forskningsråd, men fem ulike fond og råd, som igjen organiserer faglige forskningsråd og programkomiteer som kan sammenlignes med de norske forskningsprogrammene.

Ingen statistikk

Forskningsrådet behandler inhabilitet i hvert eneste tildelingsmøte i programstyrene, som foretar pengebevilgninger. Alle som er part i en sak, som er i slekt med eller nylig har veiledet en part, eller de som har ledende verv eller stilling for en part, blir automatisk inhabile til å behandle søknaden. I tillegg kommer en skjønnsmessig vurdering av inhabilitet som følge av blant annet faglige, vennskapelige og forretningsmessige bindinger. Aggregererte data finnes imidlertid ikke.

– Vi har ingen tall som viser omfanget av inhabilitet i Forskningsrådet, sier forsker Liv Langfeldt i Nifu Step. Instituttet står for det meste av innholdet i den årlige indikatorrapporten, som måler ulike sider av norsk forskning og

FOTO: OLAV SPILLING

– Vi mangler samlede tall på inhabilitet i Forskningsrådet, selv om man bokfører alle erklæringer om inhabilitet, sier Liv Langfeldt.

utvikling, innovasjon, teknologi og utdanning. Langfeldt understreker at det er mulig å få fram statistikk på omfanget av programstyremedlemmer som også er søkere, dersom Forskningsrådet ønsker det.

– Forskningsrådets egen habilitets- og klagegruppe burde ta tak i dette og begynne å telle opp tilfellene av slik inhabilitet, sier Langfeldt. Hun legger til at det ikke nødvendigvis er tegn på partiske beslutninger dersom programstyrenes medlemmer har høy tilslagsprosent i forhold til den samlede søkermassen.

Arvid Hallén stiller seg positiv til å føre statistikk over inhabilitetssituasjoner.

– Vi er absolutt tjent med så stor transparens som mulig i søknadsbehandlingen, sier han.

– Kryssende hensyn

Ifølge Hallén har Forskningsrådet store utfordringer med å sette sammen programstyrer som både unngår for mye inhabilitet og har høy faglig kompetanse. Ifølge Hallén bør alle som diskuterer Forskningsrådets arbeidsmåte, innse at det er en balanse mellom kryssende hensyn.

– Habilitetsregelverket er så strengt at det ofte er svært krevende å sette sammen program-

FOTO: FORSKERFORUM

– Jeg tror ikke Norge har noen saker som reiser spørsmål om å endre på våre strenge habilitetsregler, sier Arvid Hallén.

styrer som ikke får vanskeligheter i søknadsbehandling, sier Hallén. Han understreker at Forskningsrådet i stor utstrekning bruker utenlandske forskere i søknadsprosessene.

– Men vi må ha en andel norske forskere med kjennskap til det norske forskningssystemet for å sikre de strategiske oppgavene i styrearbeidet, sier han.

Uklar nytte og relevans

Forskningsrådet er i dag unntatt forvaltningslovens plikt til å begrunne avslagene overfor søkeren. Det er derfor ikke mulig å få innsyn i programstyremedlemmenes interne vurderinger av de enkelte søknadene. I stedet får søkerne tilsendt en anonymisert versjon av de faglige vurderingene.

Ifølge Forskningsrådet er det for krevende å gi mer utfyllende begrunnelser når inntil 90 prosent av søkerne får avslag. På den andre siden anbefalte Smith II-utvalget at Forskningsrådet øker åpenheten omkring tildelingene for å bøte på habilitetsproblematikken.

– Problemet for søkerne er at fagfellevurderingene ofte er veldig positive, og så får man høre at det ikke er nok midler, og at programstyret derfor har gitt avslag, poengterer Liv Langfeldt. En slik tendens er desto vanskeligere å takle for FoU-miljøene ettersom en del av forskningsprogrammene gir karakterer på relevans og «programspesifikke kriterier» i sin bedømmelse. Hvordan man så vektet karakterene fra fagekspertene i forhold til programstyrets interne karaktergivning, er det opp til hvert enkelt styre å avgjøre – gjerne fra møte til møte.

– Det er ikke ren matematikk, og søkerne må selvsagt forholde seg til utlysningen for å finne ut hva programstyret skal vektlegge i tråd med programplanen, sier Hallén.

AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Inhabilitet og forskningsråd

- Ifølge evalueringen av de danske forskningsrådene har forskere som sitter i bevilgende organer, opp mot dobbelt så høy tilslagsprosent som andre forskere. Dette har ført til debatt om tillit og habilitet omkring bevilgningene.
- Fra fagrådet Natur og Univers fikk medlemmer 64 prosent tilslag, mens ikke-medlemmer fikk 26 prosent. Fagrådet Sundhed og Sygdom hadde 27 mot 14 prosent, mens fagrådet Teknologi og Produktion hadde 30 mot 16 prosent tilslag for medlemmer og ikke-medlemmer.
- Norges forskningsråd har strengere habilitetsregler enn de danske, men det finnes ikke statistikk over habilitet eller tildeling av midler til medlemmer av programstyrene.

Ny museumsmoms:

– Ikkje eit kjempestort løft

Alle jublar ikkje over museumsmoms. Museum som ikkje får auke i inntektene, fryktar kutt i andre løyvingar.

«Museene en budsjettvinner» heitte det i pressemeldinga frå Museumsforbundet etter at regjeringa føreslo at musea skulle få del i det nye meirverdiavgiftssystemet.

– Dette er ei gavepakke, uttalte generalsekretær Tron Wigeland Nilsen i Museumsforbundet til Forskerforum om dette tiltaket i framlegget til statsbudsjett.

Avgiftslette på 110 millionar

Regjeringa legg opp til å innføre ei meirverdiavgiftsplikt på åtte prosent på inngangspenger til utstillingar i musea. Samtidig vil musea få full frådragsrett for inngåande meirverdiavgift for kjøp av varer og tenester som skal brukast i avgiftspliktig verksemd.

Skal ein tru på reknestykka til Kultur- og kyrkjedepartementet (KKD), vil dette innebære ei avgiftslette på 110 millionar kroner i året for musea som får støtte frå Kultur- og kyrkjedepartementet (KKD).

– Eg fekk ein telefon frå ein direktør ved eit av dei største musea som lurte på om dette verkeleg kunne vere mogleg, seier generalsekretær Wigeland Nilsen i Museumsforbundet, som fortel at Museumsforbundet har jobba intenst med momssaka i mange år.

Får ikkje fleire inntekter

Men det er ikkje alle museum som jublar like høgt.

– Den nye ordninga vil ikkje føre til betre økonomi for oss. Museet vårt er organisert som eit interkommunalt selskap, og difor er vi allereie omfatta av den momskompensasjonsordninga som gjeld for kommunar og fylkeskommunar, seier Sigmund Spjelkavik, direktør ved Agder naturmuseum og botanisk hage.

– Heller ikkje for Vest-Agder-museet vil omlegginga føre til fleire inntekter, fordi det er eit interkommunalt museum, seier han.

Om lag ni prosent av musea i Noreg er organiserte som interkommunale selskap. Men dei fleste konsoliderte museumseiningane er organiserte som stiftingar, og alle desse vil få nytte godt av den nye «kulturmomsen».

– Difor er det grunn til å rose Museumsforbundet, som har stått på for å få gjennom ordninga. Men eg er redd departementet no kan kome til å kutte i andre løyvingar, om ein der trur at ordninga fører til auke i inntektene for alle, seier Spjelkavik.

– Må rekne på nytt

Også Ågot Gammersvik, museumsdirektøren ved Maihaugen, trur det vil variere kor mykje den nye momsreforma vil ha å seie for musea

FOTO: SILJE RINDAL

– Departementet må nok sjå på reknestykka sine på nytt, seier Ågot Gammersvik.

på landsbasis.

– Om ein trur at musea i Noreg med dette får eit kjempestort løft, bør nok departementet sjå på reknestykka sine på nytt. Departementet har nok teke vel mykje i når dei snakkar om ei samla avgiftslette på 110 millionar kroner. Reknestykka som vi har utført her ved museet, viser at det ikkje kan bli snakk om så store summer, meiner Gammersvik.

Ho presiserer likevel at heile Museums-Noreg ønskjer momsreforma velkomen.

– Men økonomisk vil den nye momsordninga ha mykje mindre å seie for musea enn det departementet har kalkulert med, seier ho.

I eit brev frå KKD vart musea nyleg informerte om at Finansdepartementet vil gjennomføre ei ny høyring i saka, og at ein etter dette vil kome tilbake til Stortinget med konkrete framlegg til lovendingar. Etter planen skal omlegginga innførast frå 1. juli 2010.

AV JOHANNE LANDSVERK

Ny momsordning

- Statsbudsjettet for 2010 varsla at musea blir med i den nye kulturmommsordninga.
- Kulturmommsutvalet har rekna ut at musea under KKD vil få ei avgiftslette på 110 millionar.
- Omlegginga skal etter planen gjelde frå 1. juli 2010.

Ny ABM-direktør

■ ABM-utvikling, Statens senter for arkiv, bibliotek og museum, har fått ny direktør. 1. desember tiltrer siviløkonom Stein Slyngstad (f. 1960) for en åremålsperiode på seks år. Slyngstad har tidligere vært direktør for Stavanger Symfoniorkester og Stavanger Konserthus (1992–1997), daglig leder for Henie Onstad Kunstsenter (1997–2001) og direktør ved Norsk filmfond (2001–2007).

Ny forskningsdirektør i SSB

■ Ved årsskiftet blir Torbjørn Hægeland (40) ny forskningsdirektør i Statistisk sentralbyrå (SSB). Hægeland overtar stillingen 1. januar 2010 etter Ådne Cappelen. Den nye forskningsdirektøren har jobbet i Forskningsavdelingen i SSB siden 1994, og er i dag forskningsleder for Gruppe for arbeidsmarked og bedrifts-atferd.

Doktorgradsstudenters arbeidsvilkår

■ Nifu Step har på oppdrag fra Forskerforbundet utarbeidet en rapport om doktorgradsstipendiateres arbeidsvilkår og karriereforventninger. Undersøkelsen baserer seg på analyser av eksisterende datakilder om doktorgradsstudenter i Norge, samt en spørreundersøkelse til stipendiater som er organisert i Forskerforbundet. Rapporten viser at stipendiatene har en positiv vurdering av forskeropplæringen, og at flertallet har ambisjoner om å fortsette forskerkarrieren etter avsluttet doktorgrad. Under halvparten av stipendiatene mener imidlertid at det er gode muligheter for at de blir ferdige med avhandlingen innen normert tid.

Innlandsuniversitetet utsatt

■ Høgskolene på Lillehammer, Gjøvik og Hamar har lenge samarbeidet om Prosjekt Innlandsuniversitetet, og en sammenslåing av de tre høgskolene skulle vært like om hjørnet. Nå har institusjonene imidlertid avgjort å utsette sammenslåingen i ett år. – Prosessen går videre, men vi ligger noe på etterskudd når det kommer til utvikling av kompetanse. Målet er at vi skal innfri, eller være i nærheten av å innfri, akkrediteringskravene før vi slår oss sammen, sier rektor Bente Ohnstad ved Høgskolen i Lillehammer til Forskerforum.no.

Handlingsplaner uten effekt

■ Kvinner er underrepresentert på de høyeste nivåene i forskningsinstituttene. Det framgår av rapporten *Kvinnens karrieremuligheter i forskningsinstituttsektoren*, utført av Aagot Storvik ved Institutt for samfunnsforskning. – Bare 16 prosent av instituttlederne på forskningsinstituttene er kvinner, sier Storvik til Forskerforum.no. – Vi fant også at det ikke er noen sammenheng mellom å ha handlingsplaner for å fremme likestilling, og andelen kvinnelige forskere, opplyser hun.

Hekta på EU

■ Norske deltakere er hekta på EU-forskning, skriver Forskningsrådet på sine nettsider. Har en først knekt koden og kommet seg inn i det europeiske forskningssamarbeidet, er det mange som ønsker å bli værende. Tall fra EUs statistikkdatabase viser at rundt 50 prosent av alle norske bedrifter og institusjoner som i dag er med i EU-prosjekter, er med i flere prosjekter samtidig, eller har vært med i andre prosjekter tidligere.

Ingen NTNU-boikott av Israel

■ NTNUs styre gikk 12. november enstemmig imot akademisk og kulturell boikott av Israel. Dermed fulgte de rektor Torbjørn Digeres' innstilling, og handlet også i tråd med forskningsminister Tora Aasland og regjeringens syn. Flere av styremedlemmene mente dessuten at saken ikke burde ha kommet opp til formell debatt, skriver Universitetsavisa. Styret gjennomførte debatten flankert av nasjonal og internasjonal presse, med Al Jazeera som de mest prominente mediegjestene.

Fremgangsrike vitensentre

■ Norske vitensentre får godt skussmål og holder høy internasjonal standard. Det framgår av en ny rapport omtalt på Forskningsrådets nettsider. Et vitensenter er et populærvitenskapelig opplevels- og læringssenter innen matematikk, naturvitenskap og teknologi, hvor de besøkende lærer ved å eksperimentere selv. Det er i dag sju slike i Norge, fordelt på Oslo, Gjøvik, Porsgrunn, Jæren, Bergen, Trondheim og Tromsø. Disse mottar støtte fra Vitensenterprogrammet i Forskningsrådet som i 2009 har et budsjett på 19,3 millioner kroner.

EU-millioner til UiB-forskere

■ Arkeolog Christopher S. Henshilwood og hjerneforsker Kenneth Hugdahl er tildelt til sammen 40 millioner kroner fra Det europeiske forskningsrådets (ERC) Advanced Investigators Grant. Det er første gang forskere ved Universitetet i Bergen får det europeiske toppstipendet, skriver nettavisen På Høyden. De to prosjektene er av ERC karakterisert som usedvanlig ambisiøse, nytenkende og ukonvensjonelle. Forskerne, som får stipendet knyttet til seg personlig, blir beskrevet som eksepsjonelle forskningsledere i europeisk sammenheng.

Fremdeles usikkert for vikingskipene

■ Møreforskning og konsultentselskapet Metier konkluderte i slutten av oktober med at Bygdøy vil være den beste plassen for et nytt kulturhistorisk museum i Oslo. Begrunnelsen er både at et samlet museum på Bygdøy er det billigste alternativet, og at en unngår risikoen for at vikingskipene og de andre gjenstandene blir ødelagt i forbindelse med flytting. Museumsdirektør Egil Mikkelsen og flertallet i Oslo bystyre står imidlertid fast på at det beste alternativet er ved Bispegata i nærheten av Middelalderparken i Bjørvika, skriver UniForum.

Holder vekstløftet

■ Det er fortsatt god vekst i forskningsbevilgningene, mens veksten i høyere utdanning er beskeden. Slik lyder konklusjonen i en rapport forskningsinstituttet Nifu Step har utarbeidet om budsjettforslaget for 2010. Bevilgningene til forskning og utvikling vokser i 2010 med vel 8 prosent, mens lavere pris- og lønnsvekst enn tidligere år gir en god realvekst på vel 5 prosent. Ifølge Nifu Step øker dessuten forskningsbudsjettets andel av samlet statsbudsjett noe i 2010 sammenlignet med forrige års salder budsjett.

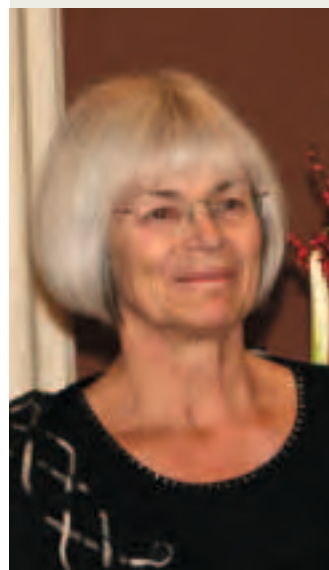
UiO på tiltalebenken

■ 11.-14. januar 2010 skal saken til den avskjedigede UiO-professoren Arnved Nedkvitne opp i Oslo tingrett. Nedkvitne krever avskjedsvedtaket kjent ugyldig, og krever i tillegg erstatning for tapte lønnsinntekter, skriver UniForum. 20 personer, deriblant universitetsdirektør Gunn-Elin Aa. Bjørneboe og tidligere prorektor Haakon Benestad, kalles inn som vitner av Nedkvitne og hans advokat Preben Mo Fredriksen. Hvem som vil bli bedt om å vitne på vegne av universitetsledelsen, er ennå ikke klart.

Nærmer seg BNP-målet?

■ Forsknings- og høyere utdanningsminister Tora Aasland sa nylig i Stortinget at det neste år bare mangler 800 millioner kroner for at offentlige bevilgninger til forskning kommer opp i 1 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP). Seniorforsker Egil Kallerud i Nifu Step mener imidlertid at Aaslands tall er for høye. Etter hans syn mangler det rundt 1,9 milliarder kroner i offentlige forskningsbevilgninger for å innfri målet, skriver Aftenposten.

Prinsippvedtak om sammenslåing

■ Styrene ved høyskolene i Oslo og Akershus har gjort et prinsippvedtak om å fortsette planene om å gå sammen til én institusjon fra 1. august 2011. Det skjedde da begge høyskolestyrene hadde separate styremøter på Olavsgaard hotell onsdag 28. oktober, melder Høgskolen i Oslo via sine nettsider. Visjonen for den fusjonerte høyskolen er at den skal bli et nasjonalt ledende profesjons- og arbeidslivsuniversitet, med både regional og internasjonal forankring.

Frukten av samarbeid

– Indonesia er verdens mest spennende laboratorium for samfunnsforskning, sier professor Stein Kristiansen ved Universitetet i Agder (UiA). UiA og Universitas Gadjah Mada samarbeider om forskning som kan bidra til godt styresett og demokrati i landet.

TEKST: LINE TORVIK

Mange kvinnelige studenter er å se på campus til det største og mest anerkjente universitetet i Indonesia – UGM. Rundt 70 millioner indonesere har mobiltelefon. (Foto: Yudi Tirta)

– Mekanismene for innsyn og ansvarlighet er veldig svake i alle distrikter.

AGUS PRAMUSINTO, statsviter ved Universitas Gadjah Mada

Siden 1999 har forskningssamarbeidet mellom Universitetet i Agder (UiA) og Universitas Gadjah Mada (UGM) resultert i publisering av rundt 30 artikler i internasjonale tidsskrifter. Samarbeidet med UiA er UGMs eldste, og kontakten ble opprettet i 1992.

– Intet sted i verden finner du et mer interessant mangfold. Derfor er det veldig spennende å være samfunnsforsker i dette unge demokratiet. Indonesia beveger seg imponerende fort, og store reformer er innført, sier Stein Kristiansen. Han er professor ved Institutt for økonomi ved UiA og prosjektleder for samarbeidet med UGM. Den indonesiske universitetet holder til i byen Yogyakarta på Java.

– UiA har hatt mer enn 20 faglig ansatte som har gjort forskning i Indonesia i løpet av perioden, og mer enn 400 UiA-studenter har vært på kortere eller lengre utvekslingsopphold her, sier Kristiansen. Feltarbeid til to ferske doktoravhandlinger ved UiA er også gjort gjennom samarbeidet.

Avstand til makten

Bare for et tiår siden var Indonesia på randen av katastrofe. Landet ble rammet hardt av *Asia-krisen*, finanskrisen som rammet asiatiske land i 1997. Indonesia, Malaysia, Sør-Korea og Thailand ble hardest rammet, og økonomiene kollapset.

Uroligheter og vold fulgte, og Indonesias president Suharto, som hadde ledet et autoritært regime i mer enn 30 år, ble tvunget til å oppgi makten i 1998. Universitas Gadjah Mada (UGM) spilte en sentral rolle i denne perioden, blant annet fordi reformbevegelsen ble ledet av daværende professor Amien Rais ved UGM. Universitetets rolle den gang gir troverdighet i dag og gjør UGM til en institusjon som den økonomiske og politiske eliten lytter til. Kristiansen var derfor ikke i tvil om hvilken institusjon UiA skulle samarbeide med.

– UGM var den eneste institusjonen som holdt nok avstand til styresmaktene under Suharto. Staten drev regelrett sensur på den tida. Men samfunnskritikere fra UGM formidlet forskningsresultater og meninger på en klok måte og vant derved stor respekt. UGMs logo på visittkortet mitt åpner mange dører, sier han.

Indonesia

- har 240 millioner innbyggere, 120 millioner av dem på Java
- har Jakarta som hovedstad
- har 500 distrikter og 33 provinser
- er det fjerde mest folkerike landet i verden
- er det tredje største demokratiet i verden etter India og USA
- er det største muslimske landet i verden
- har den største økonomien i Sørøst-Asia
- har 10 prosent av verdens regnskogsareal

Reformiver

Selv om den nye samfunnseliten lytter til UGM, er det nettopp fremveksten av nye eliter som bekymrer forskerne ved UGM og deres norske samarbeidspartnere.

– Vi ser at en ny generasjon velstående og korrupte politikere og byråkrater er i ferd med å erobre den politiske makten i vårt land, sier professor Agus Dwiyanto. Han leder samarbeidet fra UGMs side, og var viserektor fra 2002 til 2007.

De nye makthaverne har satt i gang flere store reformer for demokratisering, desentralisering og privatisering. Men korrupsjon og mangelen på innsyn gjør at mange mener at president Susilo Bambang Yudhoyono har mye ugjort, og at reformene ikke virker som de skulle.

Mangel på reelle forbedringer for befolkningen er også avdekket i forskningen fra UiA og UGM. Sammen med forskere fra ulike fakulteter på UGM har Kristiansen sett på hvordan reformene har virket inn på politi- og sikkerhetstjenester, helsetjenester og grunnutdanningen. De har også forsket på hvordan de offentlige innkjøpsreglene fungerer, og på graden av inn-

syn og åpenhet i forvaltningens beslutninger.

– Vår forskning viser at desentraliserings- og privatiseringsreformene gjør helsetjenestene og grunnutdanningen dyrere. Vi finner også at politiet fremmer vold heller enn å dempe den. Dette er sterke negative funn. I tillegg har vi avdekket en total mangel på innsyn i myndighetenes økonomiske disposisjoner. Vi vet ikke hva myndighetene faktisk bruker av midler på helt nødvendig offentlig tjenesteyting ut mot befolkningen, sier Kristiansen.

Da er det en mager trøst at Transparency Internationals skala for korrupsjonsoppfattelse i 2008 viste marginal fremgang for Indonesia, fra 143. plass til 126. plass.

Fordi UGM har en sterk posisjon i det indonesiske samfunnet, får forskningen oppmerksomhet, blant annet med omtale i indonesiske medier. Slik er UGM og UiA også med på å legge press på Indonesias folkevalgte.

Korrupt system

Forskerne fra UGM og UiA har også sett på budsjettering og regnskapsføring i forvaltningen. De har funnet at bokføringen er mangelfull både på det sentrale og på det lokale myndig-

Universitas Gadjah Mada

- grunnlagt i 1949 i Yogyakarta på Java
- 52 000 studenter
- 20 fakulteter
- Indonesias høyest rankede universitet

hetsnivået. Det fremgår av deres artikkel «Public Sector Reforms and Financial Transparency: Experiences from Indonesian Districts», publisert i tidsskriftet *Contemporary South East Asia*.

– Mekanismene for innsyn og ansvarlighet er veldig svake i alle distrikter, og det fremmer korrupsjon og misbruk av offentlige penger, sier Agus Pramusinto, en av forfatterne av artikkelen. Han har doktorgrad i politikk og ledelse fra Canberra i Australia og er direktør for masterprogrammet i offentlig administrasjon ved Fakultet for samfunns- og statsvitenskap ved UGM.

Forskerne ved UGM og UiA peker også på systemet med å betale for å bli ansatt som byrå-

Feltarbeid er med på å skape gode relasjoner mellom forskerne, mener Stein Kristiansen, her på kafé i Gunungkidul sammen med Oka Karyanto og Wahyu Wardhana fra Fakultet for skogbruk. (Foto: Yudi Tirta)

Professor Agus Dwiyanto leder en ekspertgruppe som skal revidere loven for lokalt styresett. Han vil bruke funnene fra forskningen med UiA i dette arbeidet. (Foto: Yudi Tirta)

krat eller å bli valgt som politiker, når de skal forklare hvor vanskelig det er å bekjempe korrupsjonen.

– Det har vært en økning i hvor mye som blir betalt for posisjoner etter desentraliseringsreformen. En nybegynner må betale opp mot åtte ganger årlig inntekt for å få sin første jobb i den lokale administrasjonen. For seniorstillinger er det betydelig mer, sier Kristiansen.

– Og bare det å få navnet sitt på en partiliste for å bli gjort valgbar koster mange millioner rupiah. Skal man sikre seg en plass i distriktsparlamentet, stiger summen til mange hundre millioner rupiah, supplerer Dwiyanto. En million rupiah tilsvarer rundt 600 norske kroner.

– Demokratiet er drevet av korrupsjon fordi kostnadene til kampanjer og valgkamper er så høye at du må være korrupt for å få det til. Drift av partier i Indonesia er ekstremt kostbart. Byråkrater og forretningsmenn finansierer partiene. Gjennom vår forskning skal vi dokumentere effekter av politiske vedtak, og vi ønsker å få frem kunnskap som igjen kan brukes til å presse frem lovendringer, sier Kristiansen.

Vil påvirke

Arbeidet til forskerne ved UGM og UiA gir resultater i form av konkrete bidrag til samfunnsforbedringer. Men ofte skjer dette i en politisk virkelighet der man tar «to skritt frem

og ett tilbake». Det gjelder blant annet arbeidet med en ny lov om informasjonsfrihet (offentlighetslov) som ble vedtatt av det nasjonale parlamentet i 2008.

– Nivået på innsyn ble potensielt hevet gjennom dette vedtaket, men loven er ikke implementert ennå. Nå snakker politikerne om at loven er i strid med hensynet til rikets sikkerhet, og at kritesituasjoner skal gi unntak fra loven, uten at de definerer hva som er en kritesituasjon, sier professor Agus Dwiyanto.

Selv om tilbakeslagene er mange, er han optimist og peker på at forskningen ved UGM brukes i utviklingen av nye lover.

– Vi har lokalvalg svært ofte fordi vi har 500

Økt professorlønn

Samtidig som forskningen brukes aktivt for å utvikle ny politikk og nytt lovverk i Indonesia, synker UGM på internasjonale universitetsrankinger fordi det ikke publiseres nok internasjonalt. For å snu utviklingen har UGM gitt professorene store lønnstillegg. Nå kan en professor tjene mellom 12 og 14 millioner rupiah i måneden, tilsvarende om lag 8000 norske kroner. Og ambisjonene er høye. I UGMs strategiske plan er visjonen at institusjonen skal bli et forskningsuniversitet i verdensklasse. Fakultetet for økonomi står i spissen for denne satsingen med å gjøre forskning mer attraktivt for sine ansatte.

– Forskerne hos oss får 60 millioner rupiah per artikkel i nivå 2-tidsskrifter, og det halve for nivå 1-tidsskrifter, sier dekan Marwan Asri. Fakultetsledelsen forventer at deres best betalte forskere publiserer tre til fire artikler i internasjonale tidsskrifter hvert år.

– Betalingen er ikke dårlig. Jeg får tre tusen kroner inn på min prosjektkonto for en publisering i et akseptert internasjonalt tidsskrift, uansett nivå, supplerer Kristiansen.

– Og det er viktig i denne sammenhengen å få frem at det er billig å finansiere forskning i Indonesia. Her kommer vi langt med 5000 amerikanske dollar på et forskningsprosjekt, sier dekan Asri.

– Kostnadseffektivt partnerskap

Asri ønsker også å styrke forskningssamarbeidet med Agder.

– Dette er allerede et et resultatrikt og anvendelig samarbeid med høyt utbytte for begge parter. Vi er likeverdige samarbeidspartnere og har utviklet sterke personlige relasjoner, avslutter Asri, og får støtte av Ainun Na'im, viserektor med ansvar for økonomi og personalressurser ved UGM.

– Samarbeidet med professor Kristiansen og UiA hever oss faglig, og mange av våre ansatte som tidligere kun har undervist, blir introdusert for forskernes arbeidsformer og metoder. Andelen artikler som kommer fra samarbeidet mellom UiA og UGM, er betydelig i forhold til den totale mengden av forskning fra UGM som er publisert. Dette er et kostnadseffektivt partnerskap, sier Na'im.

Bildet av UGM som en institusjon det satses på, bekreftes av direktør Agus Sartono i Utdanningsdepartementet i Jakarta.

– Vi vet at det er noen indikatorer som er viktige for å bli definert som et verdensklasse-universitet. En av dem er antallet utenlandske studenter. En annen er internasjonale publiseringer av forskningsartikler. Den tredje indikatoren er å styrke samarbeidet med utenlandske universiteter. I disse sammenhengene er samarbeidet mellom UGM og UiA veldig resultatrikt, sier Sartono. ■

distrikter og 33 provinser med ulike valgarrangement. Det er veldig dyrt. Det er sosiale kostnader ved det også fordi tapere ikke aksepterer nederlaget, og det blir konflikter. Vi må samle flere valg. Nå leder jeg en ekspertgruppe for å revidere loven for det lokale styresettet. Det hadde jeg ikke gjort hvis ikke det var for den forskningen vi har fremlagt i samarbeid med UiA, og kunnskapen vi har bygget på dette området, sier Dwiyanto.

Forskerne kommer med tydelige anbefalinger om hva de mener må til for å styrke godt styresett og demokrati. Ett av forslagene til forbedringer er at debattene i parlamentene referatføres, slik at velgerne kan kontrollere om politikerne faktisk har jobbet for det de lovte i valgkampen.

– Indonesia har en ambisjon om å spille en rolle internasjonalt, sier ambassadør Eivind S. Homme. (Foto: Line Torvik)

Styrker dialogen

Indonesias økende selvtillit stiller høyere krav til land som vil samarbeide med dem, mener Norges ambassadør Eivind S. Homme i Indonesia.

– Det er mer konkurranse om samarbeid med Indonesia nå. Det gjelder også for Norge. Vi må ha noe å tilby for at de vil samarbeide med oss. Indonesia har en ambisjon om å spille en rolle internasjonalt. Det er her det skjer, og derfor her man må være. Dette er Asias og Indonesias århundre, sier Homme.

Ambassaden kartlegger for tiden utdannings- og forskningssamarbeidet norske institusjoner har med indonesiske institusjoner.

– Jeg har lyst til å se hvordan dette samarbeidet kan brukes bedre og mer strategisk enn vi gjør i dag. Slike kontakter bidrar til å styrke den politiske dialogen. Det er en av de viktige byggeklossene i den mosaikken av aktiviteter som utgjør det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Indonesia. Forskningssamarbeidet supplerer og underbygger dette samarbeidet innenfor fremme av menneskerettigheter, miljø og klima, sier Homme.

Han mener forskningen fra samarbeidet mellom UGM og UiA er viktig.

– De påviser områder for forbedring og oppnår oppmerksomhet. Det er også utviklet personlige relasjoner som er viktige for å bygge langsiktige samarbeid. Forståelse, renommé og tillitsforhold er noe man bygger opp over år her i Asia. Stein Kristiansen har vært en av pionerene og gjort en storartet innsats. Det er gjerne slike personer som må til, og vi trenger enda flere av dem.

IRAN

Forskningsminister diktet opp doktorgrad

■ Professorer i USA med iransk bakgrunn oppfordrer nå sine kolleger i hjemlandet til å forsvare akademiske prinsipper. Årsaken er anklagene om plagiering og forskningsfusksom er fremsatt mot Irans nyutnevnte forskningsminister Kamran Daneshjo. Daneshjo skal blant annet ha diktet opp å ha en doktorgrad i romteknologi fra Imperial College i London, skriver Universityworldnews.com. Sommeren 2009 hadde Daneshjo for øvrig ansvar for det svært omstridte presidentvalget.

BRASIL

Kvotering skaper spenninger

■ Positiv særbehandling ved opptak til høyere utdanning er tatt i bruk ved flere av Brasils universiteter. Formålet er å øke det kunstig lave antallet personer med afrikansk opphav som tar høyere utdanning, melder BBC News. Brasil er det landet utenfor Afrika som har flest innbyggere med afrikanske røtter, og de fleste av disse befinner seg blant landets fattige. Kvoteringsordningen er imidlertid omstridt. Enkelte politikere advarer mot «omvendt diskriminering», og det kontroversielle spørsmålet skal nå prøves i høyesteretten.

SVERIGE

Utfordrer mannlig ledelseskultur

■ Homososialitet blant mannlige ledere, altså at de bare forholder seg til andre menn i ledelsen, er et viktig begrep for å forstå hvordan mannlig lederskap reproduseres. Det hevdet professor Anna Wahl fra Kungliga Tekniska Högskolan i Sverige da hun nylig innledet på en konferanse om kjønn og ledelse i Helsinki. Men denne vinklingen er ikke populær: – Det virker mye mer provoserende å se på menn i ledelse og deres praksiser, enn å fortsette å snakke om diskriminering av kvinner, sa Wahl, ifølge Kvinneriforskning.no.

VIETNAM

En mil mellom klasserommene

■ Studenter i Vietnam sliter med en utfordring som er ukjent i de fleste andre land, skriver Universityworldnews.com. I løpet av én dag kan studentene ha forelesninger på flere ulike campuser. Og i Ho Chi Minh City kan campusene ligge så mye som ti kilometer fra hverandre. Daglig trafikkork fører til at mange studenter ikke når fram til forelesning, og dermed blir forsinket i studiene. I tillegg til dårlig infrastruktur skal vietnamesiske universiteter også ha problemer med lavt kvalifiserte undervisere.

KINA

Massiv vekst i produktiviteten

■ Produktiviteten til kinesiske forskere har eksplodert de siste fem årene, ifølge en ny rapport fra Thomson Reuters, omtalt på EurActive.com. Som eksempel nevnes at det ble publisert dobbelt så mange såkalte papers i 2008 som i 2004. Landet har allerede gått forbi både EU og Japan, og antas i rapporten å passere USA i løpet av det neste tiåret. Samtidig som landets egen forskning øker, øker også samarbeidet med forskere i andre land.

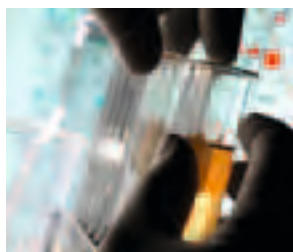

DANMARK

Forsker seg gjennom finanskrisen

■ Et stigende antall bedrifter har de siste årene meldt seg som deltakere i Videnskabsministeriets innovasjonsnettverk. Fra 2007 til 2008 økte antallet med over 60 prosent. Nettverkene fungerer som inngangsport til forskere, studenter og andre kunnskapsbedrifter.

– Erfaring viser at bedrifter som driver med forskning og utvikling, klarer seg bedre gjennom finanskrisen, uttaler den danske forskningsministeren Helge Sander i en pressemelding.

UNGARN

Svikter EIT

■ Den ungarske regjeringen holder ikke sitt løfte om å bidra økonomisk til Det europeiske institutt for innovasjon og teknologi (EIT), melder Universityworldnews.com. Nyetablerte EIT har sitt hovedkvarter i Budapest, og er EUs flaggskipinitiativ for å forsterke innovasjonen i Europa. I 2008 lovte den ungarske regjeringen 3,7 millioner euro til oppstarten av virksomheten. Nå har både statsministeren og forskningsministeren i landet gått av, og en stor del av pengene har «forsvunnet».

RUSSLAND

Forsker risikerer fire års fengsel

■ Den russiske historikeren Mikhail Suprun ved Pomorisky-universitetet i Arkhangelsk ble i september arrestert av den russiske sikkerhetstjenesten for sin forskning på Stalin-epoken. Nå risikerer Suprun fengsel i inntil fire år. Arrestasjonen har satt sinnene i kok hos både menneskerettsaktivister og akademikere. – Majoriteten av russere aner ingen ting om dimensjonene av Stalins undertrykkelse, uttaler aktivisten Rauf Gabidullin til avisen The Guardian.

VERDEN

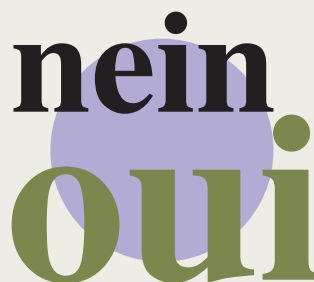
Ulovlig fildeling blant akademikere

■ Forskere strømmer nå til nettstedet som ulovlig tilbyr gratis nedlasting av vitenskapelige artikler. Artikkelen er publisert i vitenskapelige tidsskrifter man normalt må betale for å få tilgang til, såkalte non-open-access journals, skriver amerikanske The Chronicle of Higher Education. I løpet av seks måneder hadde et ikke navngitt nettsted formidlet 5500 vitenskapelige artikler, noe som kostet de aktuelle tidsskriftene om lag 4 millioner norske kroner i tapte inntekter.

STORBRITANNIA

Behersker ikke fremmedspråk

■ Engelske universiteter har ikke annet valg enn å senke kvaliteten på utdanninger i fremmedspråk. Årsaken er en dramatisk nedgang i antall elever som velger fransk og tysk i videregående skole, skriver Telegraph.co.uk. Dette kommer fram i en rapport bestilt av Higher education funding council for England (Hefce), som kanaliserer forskningsmidler fra den britiske staten. Rapporten viser også at regjeringens målrettede satsing på naturfagene har gått ut over språkfagene.

USA

Rettigheter til eget arbeid?

■ En domsavsigelse i USA kan føre til at amerikanske universitetsforskere i framtiden sikres eierskap til egne ideer og oppfinnelser, skriver Universityworldnews.com. I dommen, som falt i en føderal domstol, heter det at amerikanske universiteter ikke automatisk kan kreve eierskap til oppfinnelser som forskere har gjort ved hjelp av offentlige forskningsmidler.

GRUNNLEGGANDE BESTANDDELAR

DAG O. HESSEN I SAMTALE MED PER ANDERS TODAL
FOTO: ERIK NORRUD

Det var egentleg 150-årsjubileet for *Om artenes opprinnelse* av Charles Darwin som skulle vere påskot for å intervju biolog Dag Olav Hessen¹ no. Men rett før møtet kom ein ny knagg å hengje samtalen på: Ein artikkel med Hessen som medforfattar kom på trykk i det særst prestisjetunge tidsskriftet Science. Så vi startar med å gratulere.

– Det var veldig hyggeleg, dette, seier Hessen nøkternt.

– Norske forskarar har ikkje tradisjon for å prøve seg på tidsskrift som Science og Nature, dei har for stor respekt. Men eg gjorde denne studien i samarbeid med ei gruppe amerikanske forskarar. Sjølv hadde eg ikkje eingong vurdert å prøve å få publisert i Science, men dei sa «klart vi prøver!». Og artikkelen gjekk rett inn utan merknader. Vi nordmenn er kanskje litt for audmjuke i blant.

Artikkelen er ein analyse av korleis nitrogenutslepp påverkar økosystema i innsjøar. Dag O. Hessen skriv og uttaler seg om så mykje at det er lett å gløyme at han først og fremst er limnolog, altså innsjø- og vassdragsforskar. Den faglege breidda hans er forbløffande. I eit anna internasjonalt tidsskrift publiserte han nyleg ein artikkel om faktorar som påverkar storleiken på det menneskelege genomet.

– Det er ei forbanning, men òg ei glede å vere interessert i så mykje. Men desse emna heng saman. Både artiklane handlar om korleis dei sentrale elementa for livet, karbon, nitrogen og fosfor, påverkar kvarandre.

Dag O. Hessen inneheld ca. 18 prosent karbon og stammar frå apene. Men i snevert perspektiv er han ein veterinærson frå Lillehammer.

– Var det utsynet mot Mjøsa som gav deg ferskvassfascinasjonen din?

– Eg har nok alltid visst at eg skulle studere noko naturfagleg. Det stod ei tid mellom marinbiologi og medisin. Men som student hørde eg ei fantastisk forelesing som fekk meg til å byrje på limnologi. Og eg tenkte det kunne opne for å flytte opp til Lillehammer att. Der er det lite bruk for havforskarar.

– David Attenborough hevdar at meininga med livet er å få barn. Livet ditt er slik sett svært meningsfylt?

– Eg har fem barn, men det er ikkje nokon sosiobiologisk agenda bak det. Og det kan diskutast om meininga med livet er å få barn. Mange av drivkreftene våre peikar nok i retning av reproduksjon, men det er meir

enn nok menneske i verda. Eg trur ein kan utrette minst like mykje bra ved å satse på å spreie bra *mem*² som på å spreie gena sine, seier Hessen.

– Du har uforsvarleg mange ungar for ein mann med din kunnskap. Barna dine kjem til å påføre verda kring 75 tonn CO₂-ekvivalentar årleg?

– Det er eit problem, det der. Det er veldig vanskeleg å få barn som veks opp no, til å leve berekraftig. Eg lukkast ikkje spesielt godt. Sjølv er eg son av ein sunnmøring, så eg har kanskje den vestlandske nøysemda innebygd.

– No ja, så snart sunnmøringen får seg ein trålar, er det jamt slutt på berekrafta.

– Eg trur ikkje sunnmøringar er meir idealistiske enn andre. Men eg lærte å skøyte skolissene mine heime, det er ein bra ballast å ha med seg.

Dag O. Hessen har gått mykje i fjellet med dei skøyte skolissene sine.

Og han har redigert ein antologi saman med Inga Bostad om Peter Wessel Zapffe, ein annan fjellvandrar med interesse for biologi.

– Eg er inspirert av Zapffe på mange vis, sjølv om eg ikkje deler konklusjonen om at menneska burde dø. Men det var ikkje uro for økosystemet som

førte han til den konklusjonen, men det eksistensielt håplause ved tilværet, seier Hessen.

– Om du spør etter eit djupare føremål med livet slik han gjorde, kjem du fort til same konklusjon. Men eg vil skilje mellom meining *med* livet, som nok ikkje finst, og meining i livet, som ein absolutt kan finne.

– Meiningskravet til Zapffe har religiøst preg, men han har droppa religionen. Da står han der utan hammar og med masse spikar.

– Samd. Mykje av det han skriv, er ein enorm klage mot ein gud som han ikkje trur finst. Men for meg verkar det meiningslaust å bruke livet sitt på å hevde at alt er meiningslaust.

Hessen er meir optimistisk enn Zapffe, men han er med i Union of Concerned Scientists, ei internasjonal rørsle for miljømedvitne forskarar.

– Det er eit viktig tema, dette: Kva plikter har ein forskar når kunnskapen din fortel om store farar som trugar? Når det gjeld klimaet, er risikoen så stor at vi har plikt til å seie frå om det. Men eg trur vi må gjennom ein flaskehals før vi erkjenner problema og tek tak i dette så det monar.

¹ Hessen er 53 år gammal og professor i biologi ved Senter for økologisk og evolusjonær syntese på UiO. Han er òg medlem i universitetsstyret.

² Omgrepet *mem* stammar frå Richard Dawkins-boka *Det egoistiske genet*, og tyder ein idé som kan formidlast frå eit individ til eit anna.

– Vi må vel kjenne endringane på kroppen først.

– Openbert. Nett no er vi i ein periode da det ikkje er nokon global temperatúrauke, stigninga har flata ut. Det viser at mange andre ting enn menneskelege utslepp påverkar klimaet, og det er framleis mykje vi ikkje veit. Men framleis peikar overveldande mange indisium mot menneskeskapt oppvarming.

– Over til Darwin. 150 år etter utgjevinga av *Om artenes opprinnelse* trur litt over halvparten av nordmennene på evolusjonsteorien, medan 68 prosent trur på ein guddommeleg røyndom.

– Det treng ikkje vere nokon motsetnad der. Dei fleste kristne eg kjenner, aksepterer evolusjonen, men dei meiner at Gud har hatt ein finger på rattet. Ulíkt Richard Dawkins som raljerer over dei som trur, skjønner eg at folk kan ha behov for religion. Men få evolusjonsbiologar er religiøse, det er ikkje behov for nokon skapar. Naturen klarer seg bra på eiga hand.

– Er Darwin farleg enno?

– Somme meiner det, men eg trur mykje er bygd på misforståingar. Mange trur at det sentrale med Darwin er sosialdarwinisme. Darwin la sjølv stor vekt på menneskelege trekk som samarbeid, gjensidigheit og empati, likevel ser somme på han som rota til alt vondt. Ikkje berre radikale kristne miljø, men òg islamistar som meiner all verdas krig og

despoti byggjer på Darwins ideologi. Iblant tenkjer eg at vi lever på ei slags rasjonell øy i tid og rom i Vest-Europa. Det er ikkje godt å seie korleis det vil gå med rasjonaliteten framover.

– Det er no litt ymse med fornufta her òg.

– Når Märtha Louise sel 10 000 eksemplar av skriversine sine om englar, er det kanskje eit teikn i tida. Det syner at det er grobotn for irrasjonalitet. Ei bok om Darwin sel i beste fall tusen eksemplar, medan den såkalla alternative litteraturen dominerer totalt.

– Rasjonalitet er for keisamt.

– Realfaga har òg det problemet. For ein generasjon eller to sidan var kunnskap og utdanning så viktig at folk aksepterte å slite med ting som var litt traurige. Eg trur mange unge nordmenn i dag føler at det ikkje er så nøyte kva dei kan. Dei reknar med at ting vil ordne seg.

– Dette har vel òg med demokratisering å gjere. Vi er skeptiske til autoritetar, også dei som plagar oss med realfag?

– Truleg. Om du ser på klipp frå Filmavisa på 50-talet, er forskarane opphøgde autoritetar. Men det er framleis stor interesse for forskning og kunnskap. Mange medium har undervurdert publikummet sitt på det feltet.

Hessen har i det minste ikkje gjeve opp folket. Han er ein ivrig vit-

– Iblant tenkjer eg at vi lever på ei slags rasjonell øy i tid og rom i Vest-Europa.

skapsformidlar, både gjennom populærvitenskaplege bøker³ og som avis-spaltist.

– *Få av dei beste norske naturvitenskaplege forskarane brukar tid på slikt?*

– Mange har nok ein angst for kva kollegaer vil meine om dei går ut i media. Det er meir aksept for å synse på andre fagfelt der det ikkje er nokon fasit.

– *Om du ikkje hefta deg med å gruble på godt norsk over makta til gena og den menneskelege eksistensen, kunne du blitt ein betre biolog i di eiga vesle nisje?*

– Det er det ingen tvil om. Vi har alle avgrensa kapasitet. Men eg ville nok ikkje vore tilfreds med å bruke heile livet mitt på ei avgrensa problemstilling.

– *Er det einsemda inne i detaljane som får deg til å skrive for ålmenta om ting du ikkje er ekspert på?*

– Nei, eg trur ikkje det. Men eg får ein god del førespurnader, og eg synest det er moro å skrive. I det daglege jaktar eg på fakta, men den andre skrivinga er som ein ventil for meg, der eg kan gruble over biologiens rolle i dei store spørsmåla.

Faget til Hessen er i vinden for tida. I media blir det ropa på meir bruk av biologiske forklaringsmodellar i samfunnsvitenskap og politikk. Men dei som ropar høgast, er journalistar og andre med samfunnsfagleg og

humanistisk bakgrunn.

– *Kvifor er det ikkje biologane som brølar om alt det fortreffelige ved faget, slik at de kan utvide reviret dykkar?*

– Hmm. Biologien som ein populasjon av idear som skal befolke dei andre faga? Nei, vi tenkjer nok ikkje slik. Eg trur biologar har ei edrueleg haldning til kvaologi kan brukast til. Vi meiner nok at biologiske forklaringar kan ha relevans også i samfunnsfaga, men vi vil ikkje overselje det.

Folk med marxistisk bakgrunn er ofte av dei mest skeptiske til biologiske forklaringar, påpeikar Hessen.

– Det er ikkje så rart. Om ein meiner at alle i utgangspunktet skal vere like, blir det eit problem når genforskning syner at vi ikkje har like føresetnader. Men nokre av dei ivrigaste talsmennene for biologiske forklaringar har òg marxistisk bakgrunn. Eg trur det kan ha å gjere med trongen for totalitære forklaringar, anten dei er genetiske eller kulturelle. Det er forresten det pressa likar best òg. Stadig kjem oppslag om at forskarane «har funne genet for» eitt eller anna, sjølv om det eigentleg er snakk om gen som disponerer for noko.

Dag O. Hessen understrekar gjerne farane ved å trekkje biologien for langt.

– Ein kan kome ut i det absurde om ein trur ting er tvers gjennom genetisk regulerte. På 1880-talet vart det hevda at det å studere medisins streid mot kvinners natur.

– *Ein treng ikkje lese mykje historie eller antropologi før ein ser den enorme makta til kulturen.*

– Alle menneske deler 99,99 prosent av gena sine. Det taler mot at det er store skilnader på gruppenivå. Og kulturendringane taler mot at vi som menneske er veldig sterkt genetisk styrte. Samtidig er det openbert at dei genetiske disposisjonane er der. For meg blir det absurd når somme snakkar om at kjønn berre er ein sosial konstruksjon. Da har det bikka heilt over.

På individnivået trur Hessen at genforskninga vil få stadig meir å seie.

– Eg tenkjer ikkje berre på helse. Det vi er – sjøve personlegdomen vår – trur eg i høg grad kan først attende til det genetiske grunnlaget vårt. Det tyder ikkje at oppvekst og miljø ikkje er viktig. Men i løpet av ti år tippar eg at vi har kome langt i retning av å skilje mellom kultur og natur på individnivået.

– *Da kjem vi borti spørsmål om determinisme?*

– Ja. Men vi må halde fast ved individets ansvar for eigne handlingar, sjølv om genetisk uheldig bagasje kan vere like relevant som ein vond oppvekst. Om ikkje det personlege ansvaret er der, rasar heile humanismen saman.

– *Genforskninga vil gje oss nye moralske dilemma når det gjeld førebygging òg?*

– Du tenkjer på genetisk modifisering? Der er faktisk trua på kva vitenskapen kan gjere, redusert dei siste åra. Sambandet mellom menneskelege gen og eigenskapar eller gen og miljø er så komplekst at slik modifisering framleis har eit science fiction-preg.

Men om teknologien kjem dit, kjem nye dilemma med på lasset, understrekar Hessen.

– Er det å utvikle oss lengst mogleg det ultimate målet ved det menneskelege prosjektet? Der er eg usikker. Kanskje målet med eksistensen er å leve fredelege liv i harmoni med kvarandre?

– *Diskusjonen om kva eit menneske er, er ikkje over. Og svara endrar seg i takt med faget ditt.*

– Ja, diskusjonen pågår. Men mitt fag er ikkje det einaste som bidreg.

– *Kva er eit menneske i 2009?*

– Det er det umogleg å svare på langs berre ein dimensjon. Men vi kan seie ein del om kva som er unikt med mennesket. To–tre prosent av arvestoffet skil oss frå sjimpansen, og den viktigaste skilnaden har med pannelappane å gjere. Der ligg mykje av det som gjer oss til menneske: eg-kjensle, moral, evna til sanksjonar av eigne handlingar.

– *Mennesket er ein sjimpanse med store pannelappar?*

– På sett og vis. Men dei pannelappane er ikkje trivielle, altså. ■

³ Hessen har gjeve ut ti populærvitenskaplege bøker, med tema som Charles Darwin, genetikk, egoisme og Livet med stor L.

HVEM: Arkitekt og førsteamanuensis Mari Hvattum ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) leder en tverrfaglig prosjektgruppe med forskere fra AHO, Universitetet i Oslo og Transportøkonomisk institutt.

HVA: Hvilken estetisk betydning har veien, og hvordan betinger den vårt blikk på landskapet?

HVORDAN: Analyse av tekster og tegninger, malerier og arkitekturverker – i tillegg til vei- og jernbaneanlegg.

AV HELENE LINDQVIST

Veien til det nor

På Sohlbergplassen i Rondane dirigeres de besøkendes blikk rett mot naturens egen versjon av Harald Sohlbergs berømte maleri. Plattformen er tegnet av arkitekt Carl-Viggo Hølmebakk. (Foto: Jørn Hagen / Statens vegvesen)

PROSJEKT: Routes, Roads and Landscapes: aesthetic practices *en route*, 1750–2015 / Veien, reisen og landskapet. **INSTITUSJON:** Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo i samarbeid med Universitetet i Oslo og Transportøkonomisk institutt. **FAGRETNING:** Humaniora og arkitektur. **FINANSIERING:** Norges forskningsråd gjennom KULVER-programmet. **ARBEIDSFORM:** Studier av tekst og bilder, vei- og jernbaneanlegg. Jevnlige leseseminarer. **UUNNVÆRLIGE VERKTØY:** Bil! **PUBLISERINGSFORM:** Artikler i internasjonale tidsskrifter, en antologi, to doktorgrader, utstillinger. **NY KUNNSKAP:** Økt forståelse av det gjensidig forbundne forholdet mellom veien og landskapet, både historisk og i dag.

orske

Hva vi verdsetter i landskapet, endrer seg dramatisk over tid, påpeker Mari Hvattum (t.v.) og Brita Brenna. (Foto: Helene Lindqvist)

Storslagne vyer: Prekestolen. Geirangerfjorden. Rondane. Slik tenker vi gjerne med stolthet på Norge og den norske naturen.

– Flotte utsikter brukes flittig i markedsføringen av Norge. Landskapet blir da først og fremst et bilde man beundrer på avstand, sier arkitekt Mari Hvattum. Men sånn har det ikke alltid vært.

– I første halvdel av 1700-tallet ville en slik tankegang vært uforståelig. Da var naturlandskapet aller mest en kilde til slit og bekymring. Det var farlig, og vanskelig å komme seg fram i, fortsetter Hvattum. Hun er førsteamanuensis ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, og leder for prosjektet «Veien, reisen og landskapet».

Oversikt og nærsyn

I det tverrfaglige prosjektet har Hvattum med seg forskere med faglig forankring i både kulturhistorie, landskapshistorie, arkitekturhistorie, kunsthistorie, estetisk teori og kulturgeografi. Til felles har de at de studerer forholdet mellom veien og landskapet i et historisk og teoretisk perspektiv. Materialet de analyserer, varierer imidlertid fra topografisk litteratur og landskapsbilder fra 1700-tallet til nåtidens veiplanlegging. De ser på både tekst og tegninger, malerier og arkitekturverker – i tillegg til vei- og jernbaneanlegg. Slik utforskes forholdet mellom nytte og skjønnhet, og mellom det naturgitte og det kulturskapte.

– Ved å jobbe tverrfaglig får vi både oversikt og nærsyn. Vi har mange gode diskusjoner som åpner nye faglige verdener for hver av oss, sier prosjektlederen.

Åpner landskapet

Gjennom tidene har veier, stier og jernbaner ikke bare gjort det lettere for oss å komme fra A

til B. De har også hatt en helt annen funksjon, som vi ofte ikke tenker på:

– I tillegg til den praktiske og økonomiske betydningen, har veiene også åpnet landskapet for blikket vårt, for estetisk verdsetting, forklarer Hvattum.

– Veiene er med på å bestemme hva vi ser, og hvordan vi forstår landskapet. De betinger blikket vårt på naturen, for eksempel ved å ramme den inn som en utsikt, utdyper hun. Det er imidlertid ikke alltid at veien i seg selv får noen del av æren. Ofte fungerer den som en stille tilrettelegger.

– I landskapsmalerier fra 1800-tallet ser du ikke alltid veien. Men vi vet at de sto på den og malte, sier Brita Brenna.

Hun er førsteamanuensis i museologi ved Universitetet i Oslo, og er tilknyttet prosjektet som kulturhistoriker.

Naturen i Norge har stort sett vært den samme de siste 250 årene. Men hva vi verdsetter i landskapet, endrer seg dramatisk over tid.

– Mens jordene på Hadeland ble ansett som det vakreste vi kunne vise fram på 1700-tallet, hadde 1800-tallet mer sans for sublim fjellandskap. Slik er det kanskje ennå. Det er i hvert fall få jordbruks- og industrilandskap med i dagens turistbrosjyrer, påpeker Brenna.

– Veien er et nyttig prisme for å forstå denne utviklingsprosessen, skyter Hvattum inn.

Jernbanen som nasjonsbygger

I tillegg til å styre blikket kan veiene ses på som estetiske objekter i seg selv, som kunstobjekter i naturen. Det vitner både 1800-tallets billedkunst og det 20. århundrets motorveiestetikk om. Brenna illustrerer med et eksempel:

– Da de første motorveiene ble bygget på 1930- og 1940-tallet, var de spektakulære fram-

tidsvisjoner. Oppfatningen av det moderne liv ble kroppsliggjort i motorveiene. I dag blir de samme veiene av de fleste ansett som stygge.

Historisk har utbyggingen av veier og reiseruter også spilt en viktig rolle i vår egen nasjonsbygging. Hvattums spesialfelt i prosjektet er de norske jernbaneutbyggingene på 1800-tallet.

– Da jernbanen kom til Norge i 1850, ble nye biter av landskapet åpnet og tilgjengeliggjort både for ferdsel og for øyet. Jernbanelinjene ga folket tilgang til den nasjonale naturen, og viste fram norsk natur som noe spektakulært. Både traseene og stasjonsarkitekturen var nøye utformet med nettopp dette for øye. Sammen med landskapet fungerte de som en presentasjon av det nasjonale, forteller hun.

Jakten på det perfekte

I dag er det å lage vakre veier en av oppgavene til Statens vegvesen, og det du ser fra veien, er slett ikke tilfeldig. Ruter, traseer og utsyn er omhyggelig planlagt.

– Vegvesenet er ekstremt opptatt av estetikk i veiplanleggingen, poengterer Hvattum.

Og når «Veien, reisen og landskapet» har gjort en avgrensning i tid fra 1750 til akkurat 2015, skyldes det at sistnevnte årstall faller sammen med avslutningen av vegvesenets prosjekt «Nasjonale turistveger». Prosjektet har som mål å presentere og promotere norsk natur og landskap som en estetisk opplevelse. Blant de profilerte attraksjonene er utsiktspunktet Stegastein på fjellveien Aurland–Lærdal over Aurlandsfjorden, og den såkalte Sohlbergplassen i Rondane. På den sistnevnte plassen dirigeres de besøkendes blikk rett mot naturens egen versjon av Harald Sohlbergs berømte maleri «Vinternatt i Rondane». At turistveiprosjektet ofte handler om en orkestrering av utsiktspunkter, kan ha

640 moh., på fjellveien over Aurlandsfjorden, kan du oppleve Stegastein: en fire meter bred og 30 meter lang utsiktsrampe i limtre og stål, tegnet av arkitekt Todd Saunders. (Foto: Vegar Moen / Statens vegvesen)

flere årsaker, mener Hvattum.

– Ideen om naturen som et storslagent utsyn kommer fra landskapsmaleriet, og har formet vårt innarbeidede syn på hva som er vakkert og bør vises fram. Turister har dessuten jaktet på «den perfekte utsikt» i over to hundre år. Slik sett står turistveiprosjektene i en lang tradisjon, sier hun.

Kongens farefulle ferd

Veier er selvsagt mer enn estetikk. Attraksjoner langs veibanen har også med sikkerhet å gjøre. De skal hjelpe sjåfører til å holde konsentrasjonen oppe.

– En tommelfingerregel er visstnok at det skal være en attraksjon hvert tredje minutt, sier Brenna. En av prosjektets målsetninger er nettopp å utforske koblingen mellom estetikk,

framkommelighet og sikkerhet i veiplanlegging gjennom 250 år.

Vi må også 250 år tilbake i tid for å komme til perioden Brenna studerer. Hun analyserer historisk materiale, blant annet beskrivelser av danskekongenes reiser gjennom det norske landskapet på 1700-tallet. Fra reisene finnes det både malerier og skriftlige skildringer. Brenna ser en klar utvikling over tid i begge.

– Tidlig på 1700-tallet var skjønnheten i landskapet uinteressant. Det som var viktig, var å få fram hvilken farefull ferd kongen hadde vært på. Mot slutten av århundret endret det seg, og malerne begynte å vektlegge det vakre i landskapet, forteller Brenna. Denne utviklingen tror hun henger sammen med en økende dyrking av det norske som malerisk natur. En dyrking som på mange måter eksisterer også den dag i dag. ■

Nasjonale turistveger

- Statens vegvesen utvikler 18 veistrekninger til turistattraksjonen «Nasjonale turistveger». Attraksjonen skal markedsføres samlet fra 2012, og skal være ferdigstilt innen 2016.
- Målet er å friste flere til å feriere i Norge, og dermed styrke næringslivet og bosettingen i distriktene.
- Halvparten av strekningene ligger langs kysten, mens den andre halvparten preges av fjord og fjell.

Kilde: www.turistveg.no

PRISGARANTI!

Norges **garantert**
rimeligste boligforsikring!

Gjør som hundrevis av medlemmer har gjort det siste året:
Flytt din boligforsikring til Forskerforbundets kollektive
boligforsikring!

Lave skadetall blant våre medlemmer gir deg den garantert
rimeligste boligforsikringen.

Kontakt oss i dag for tilbud!

Bildet viser det første gymnastikk-kurset for kvinnelige studenter ved Universitetet i Oslo (UiO) i 1898. Fotograf: Ukjent. Marta Nordlid, førsteårsstudent i medisin, står i første rekke til venstre. Nordlid skal ha sagt at medisinstudiet var så krevende fysisk og psykisk at ukentlig trening var nødvendig for å kunne gjennomføre det. Det opplyser Universitetshistorisk fotobase ved UiO, som har leid ut fotografiet til bruk i Forskerforum.

Handelshøyskolen BI dekker en betydelig del av behovet for utdanning innen det økonomisk administrative fagområdet i Norge, og er en av Europas største handelshøyskoler med 20.000 studenter. Studietilbudet spenner fra bachelorstudier via masterprogrammer til doktorgradsutdanning. Fagområdene har basis i økonomi-, markedsføring og ledelsesfag, og BI har et av Europas ledende vitenskapelige miljøer innenfor disse områdene.

Handelshøyskolen BI søker prorektor og viserektor. Prorektor vil ha faglig og administrativt lederansvar for BIs utdanningskvalitet, og fungere som rektors stedfortreder. Viserektor vil ha ansvar for BIs forskning og faglige ressurser. Stillingene inngår i ledergruppen, og har en sentral rolle i arbeidet med å videreutvikle BI til en av Europas ledende handelshøyskoler.

PROREKTOR

Prorektors viktigste oppgaver:

- Utvikle og ivareta BIs utdanningskvalitet
- Ansvar for læringsmiljø og pedagogisk videreutvikling
- Overordnet ansvar for nasjonale og internasjonale akkrediteringer
- Delta i BIs strategiske arbeid
- Bidra til godt samspill mellom faglige, administrative og markedsmessige hensyn
- Ivareta rektors oppgaver ved dennes fravær

Prorektor har erfaring med å lede faglig virksomhet på høyskolenivå og kan dokumentere høy faglig kompetanse på minst ett av BIs fagområder.

VISEREKTOR

Viserektors viktigste oppgaver:

- Lede og videreutvikle BIs institutter, bibliotek og oppdragsforskning
- Delta i BIs strategiske arbeid
- Bidra til et godt samspill mellom faglige, administrative og markedsmessige hensyn

Viserektor har erfaring med faglig ledelse på høyskolenivå og kan dokumentere høy vitenskapelig kompetanse på minst ett av BIs fagområder.

Kandidater har solid forståelse for spillet mellom fag, administrasjon og marked. En motiverende lederstil preget av samarbeid, medvirkning og dialog vil være avgjørende for at vi skal nå våre mål.

Stillingene ansettes på åremål for fire år. Dersom eksterne søkere tilsettes, vil det gis tilbud om fast stilling på BI i samsvar med faglige/vitenskapelige kvalifikasjoner.

Tiltredelse 1. august 2010

Lønn etter avtale

For nærmere opplysninger, kontakt gjerne direktør HR Wenche Nilsen, tlf 46 41 03 90
e-post: wenche.nilsen@bi.no eller ISCO Group v/Benedikte Stiff, tlf 22 06 87 00.

Søknad med CV bes registrert på www.iscogroup.no

Prorektorsøknader stiles til styreleder ved **Handelshøyskolen BI**, Terje Venold.

Søknadsfrist 8. januar 2010

The logo for Handelshøyskolen BI, consisting of the letters "BI" in white, bold, sans-serif font, set against a dark blue square background.

20 NØTTER

1. I kva konflikt var slaga ved Gettysburg og Appomattox blant dei mest avgjerande?
2. Er det greske fjellet Olympos høgare enn Galdhøpiggen?
3. Kva var 2. juni-rørsla?
4. Kva heitte inkassoselskapet til bedrageridømde Torgeir Stensrud og Trond Kristoffersen?
5. Kva er namnet på trip hop-bandet til Robert Del Naja og Grantley Marshall som har halde det gåande sidan 1988?
6. Kva vart den rituelle offerfesten til dei norrøne gudane kalla?
7. Kven vart vald inn i det britiske parlamentet i 1900 og forlét det i 1964?
8. Kva er namnet på den klassiske italienske matretten der hovudingrediensen er skiver av kalveskank med bein?
9. Kor er xhosa, zulu og swazi tre av elleve offisielle språk?
10. Kva for ein italiensk by har gitt namn til ein brunfarge?
11. Kva heiter universitetet i Cambridge, Massachusetts som er den eldste institusjonen for høgare utdanning i USA?
12. Kva heiter den framleis ettersøkte sjefen for dei bosnisk-serbiske styrkane under krigen i Bosnia 1992–95?
13. Kva var instrumentet til jazzpioneren John Coltrane?
14. Kor er Ådne Cappelen forskingsdirektør?
15. Kven er Ivar Giæver?
16. I kva for film møter vi bilseljaren Jerry Lundegaard, politikvinna Marge Gunderson og den kriminelle Gaear Grimsrud?
17. Nemn minst to av dei tre målvaktene som var med i den norske troppen til fotball-VM i 1998.
18. I kva for roman blir lesaren tatt med til stader som Brobdingnag, Glubbdubdrib, Japan og Lilleputt?
19. Kven kommenterte ein spøk med dei berømte orda «We are not amused»?
20. Kor gammal var Adolf Hitler då Tyskland gjekk til angrep på Polen 1. september 1939 (feilmargin: 2 år)?

2) Er Olympos høgare enn Galdhøpiggen (biletet)?

- Svar:
1. Den amerikanske borgarkrigen (1861–65)
 2. Ja (2917 moh. mot 2469 moh.)
 3. Ei tysk terroristtørstle på 1970-talet
 4. Finance Credit
 5. Massive Attack
 6. Blot
 7. Winston Churchill
 8. Osso bucco
 9. I Sør-Afrika
 10. Sienna (siennabrunn)
 11. Harvard
 12. Ratko Mladic
 13. Saksofon
 14. I Statistisk sentralbyrå
 15. Norsk-amerikansk fysikar og nobelprisvinnar i fysikk 1973
 16. Fargo
 17. Frode Grotås, Thomas Myhre og Espen Baardsen
 18. *Gullivers reiser* av Jonathan Swift
 19. Dronning Victoria av Storbritannia
 20. 50 år

10 KJAPPE

ARNE HÅKON THOMASSEN
Medlem nr. 30242093
i Forskerforbundet.
STILLING: Seniorrådgiver i
Sametingets avdeling for
rettigheter, næring og miljø.
UTDANNING: Cand.philol.
med hovedfag i arkeologi fra
Universitetet i Tromsø.
FØRSTE STILLING: Førstekonsulent
i Samisk kulturminneråd.
KARRIEREMÅL: Å bli en enda
dyktigere kulturminneforvalter.

Fra lekespade til graveskje

– Hva jobber du med nå?

– En rapport etter å ha registrert samiske kulturminner og kulturmiljøer i Rago nasjonalpark. Jeg skriver også en artikkel til det populærvitenskapelige tidsskriftet *Bárjás*, som blir utgitt av det lulesamiske museet og kultursenteret Árran. Artikkelen handler om hvorvidt det er noe poeng i å ta vare på samiske kulturminner.

– Hvor tenker du best?

– Ute i landskapet, gjerne i godt selskap.

– Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– Artikkelen «Var de alle nordmenn? En etnopolitisk kritikk av norsk arkeologi», ført i pennen av Audhild Schanche og Bjørnar Olsen. Det er utrolig å tenke på at den ble skrevet så tidlig som i 1983, og fortsatt er like høyaktuell i 2009!

– Hva er tabu i ditt fag?

– Snarveier.

– Hva skal til for å bli en god seniorrådgiver innen kulturminneforvaltning?

– Undring og refleksjon, og en stor porsjon intern selvterapi.

– Hvem er den beste læreren du har hatt?

– På universitetet var det min veileder på hovedfag, Olav Sverre Johansen, og min biveileder Bjørnar Olsen. I jobbsammenheng er det sjefen min, Audhild Schanche.

– Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?

– Jeg ønsket opprinnelig å bli førskolelærer, ettersom jeg alltid har syntes yrket virker interessant. I ettertid kan man jo alltid si at arkeologifaget med sin graveskje representerer en glidende overgang fra førskolens plastlekespade.

– Om du var forsknings- og høyere utdanningsminister, hvilket enkelt-tiltak ville ha vært viktigst for deg å få gjennomført?

– Da ville jeg gitt alle i Norge mulighet til å lære samisk. Kanskje spesielt de med samisk bakgrunn som har mistet sitt samiske språk.

– Hvor var du EU-avstemmingskvelden 1994?

– I Tromsø. Enten var jeg på universitetet og bedrev samvittighetsfull studieleasing, eller jeg tilbrakte kvelden i heimen.

– Hva vil du lese mer av i Forskerforum?

– Stoff om kulturminnevern og museum!

AV HELENE LINDQVIST

AV ANDREAS HØY KNUDSEN
Frilansjournalist i Forskerforum

; kommentar

Sjelden sjanse for handlingsromutvalg

Under overskriften «universitetenes og høyskolenes handlingsrom må utvides» har Tora Aasland tatt initiativ til det såkalte handlingsromutvalget. Bakgrunnen er at statsråden er stolt av økningen i statlige midler til forskning, samtidig som sektoren kritiserer budsjettet for å føre til svekket undervisningskvalitet og forskningsvilkår. Aasland opplever kanskje kritikken som urettferdig etter at hun har nådd mellom 0,92 og 0,97 prosent av målet om én prosent av BNP til forskning. Tallet varierer etter om man regner inn statens «skattetap» på Skattefunnordningen eller ikke. Med litt ekstra hell (0,8 til 1,9 milliarder kroner) kan hun bli den forskningsministeren som når statens andel av treprosentmålet i 2010.

Noe har allikevel gått galt underveis, som Aasland antydte under lanseringen av handlingsromutvalget i september: «Jeg anerkjenner at handlingsfriheten er presset i universitets- og høyskolesektoren. Aktørene selv må på sin side anerkjenne makrotallene.» Hun sikter neppe til makrotallene for sektorens oppgaver. Uansett griper Aasland fatt i et sentralt omdreiningspunkt i forskningspolitikken: balansen mellom nasjonale politiske prioriteringer og handlingsfrihet for institusjonene.

Utvalget skal diskutere en økning i utdanningskvaliteten, betingelsene og virkemåten for universitetene og høyskolenes selvstyre, de skal se på mekanismer og bevilgningsmønstre, forskningskarriere og forskningsvilkår, samt vurdere organisering og styring av intern versus ekstern aktivitet – det hele med henblikk på økt handlingsrom. Så tidlig som 15. februar skal rapporten være ferdig. Det er mer uvisst hva den skal brukes til.

Gradvis mindre handlingsrom og handlingsfrihet er allerede trenden ved universiteter og høyskoler. Lærestedene fikk sin handlingsfrihet dramatisk redusert da studenttallene eksploderte fra slutten av 1980-tallet. I 1988 var 109 300 studenter innrullert, og tallet steg til 132

800 i 1990, 184 000 i 1998 og 225 400 studenter i 2008. Blant hovedsakene i hvert eneste statsbudsjett er opprettelsen av nye studieplasser. For tiden finansierer Kunnskapsdepartementet (KD) 60 prosent av plassene, hvorpå resten

«Statsråden er stolt av økningen i statlige midler til forskning»

utbetales etter oppnådde studiepoeng. Svinnet i form av høye tall for frafall må lærestedene selv dekke. Denne mekanismen bør handlingsromutvalget analysere.

Vi som er glade for alle lyse hoder som orker å stille opp for offentlig sektor, bør også få vite hvordan departementets oppsigelse av særavtalen om 50/50 fordeling av tid til forskning og undervisning, har påvirket handlingsrommet. To år etter oppsigelsen bruker vitenskapelig ansatte 26 prosent av arbeidstiden til forskning, mens 86 prosent oppgir at de må bruke overtid for å få forsket. Hvis handlingsromutvalget får beskjed fra departementet om ikke å diskutere særavtalen, men i stedet se framover, kan man analysere kravet om arbeidstidsregistrering fra 1. januar. Alle ansatte skal registrere sin arbeidsdag time for time, noe som i tillegg til administrering vil synliggjøre og føre til krav om overtidsbetaling til åtte av ti forskere. Hittil har KD lagt skylda på krav fra Riksrevisjonen, noe som bør settes opp mot de systematiske brudene på arbeidsmiljøloven som oppsigelsen av særavtalen har ført til.

Andre trusler mot handlingsrommet i UH-sektoren er mangel på stipendiater, mangel på vitenskapelig utstyr og manglende frie midler til å dekke egenandelen på prosjektstøtte fra Forskningsrådet. I tillegg lider mindre populære fag en stille død. Et annet problem er statens kontroll med universitetenes og høyskolenes fysiske bygg. Hvis bygningsmassen ble skrevet over fra Statsbygg til institusjonene selv, ville deres strategiske handlingsrom straks øke radikalt.

Når Tora Aasland går til det prisverdige skritt å anerkjenne at sektoren mangler handlingsrom, har et uavhengig utvalg bare to alternativer til rådighet: enten å konstatere at UH-sektorens bevilgninger øker i forhold til de pålagte oppgavene, noe som åpner for å gi nytt handlingsrom til sektoren – eller så øker oppgavene mer enn statens bevilgninger, slik at det ikke oppstår nytt handlingsrom. Da må KD og staten gi av sitt eget handlingsrom til institusjonene. I begge tilfeller vil de nevnte utfordringene være neste skritt.

Handlingsromutvalget har en gyllen anledning til å tre i karakter som et cut the crap-utvalg som holder voldgift mellom KD og UH-sektoren. Det kan finne dekning for å støtte UH-sektoren og dermed avgi status og tillit til de reelle kompetansemiljøene på en rekke av områdene som KD mener å forvalte sannheten om. Mer sannsynlig er det imidlertid at utvalget unnlater å utfordre KDs funksjon og prioriteringer. Man vil foreslå sterkere styring, arbeidsdeling mellom institusjoner, akademisk frihet – bevares, og økt fokus på resultater målt på tellekantene. Slik kan sektoren bli mer effektiv i håndteringen av KDs stadig større bestillinger – uten at vi skal snakke om penger. Jeg gleder meg allerede til å høre nøyaktig hvordan dette skal øke handlingsrommet til universiteter og høyskoler. ■

LEDER KRONIKK DEBATT BØKER

Send kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,–. Innlegg må være maksimum 2000 tegn hvis de skal komme på trykk og blir ikke honorert.

Staten – en kynisk eier?

Statens bevilgninger til institusjoner innen høyere utdanning er vilkårlige, hevder kronikkforfatter Knut Ole Lysø. Han etterlyser vilje fra Kunnskapsdepartementet til en mer rettferdig fordeling.

Konsekvensen av den nye finansieringsordningen som ble iverksatt etter St.prp. nr. 1 (2001–2002), er en gradvis utarming av sektoren, hvor dette synes klart i høgskolesektoren. Foruten Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) opplever høgskolene i Buskerud, Molde, Volda og Hedmark en økonomisk usikker framtid. Ubalansen i universitets- og høgskolesektoren

fortsetter ettersom verken lønnsoppgjør eller pensjonsendringer blir fullfinansiert fra statens side. Eksempelvis fikk sektoren kompensasjon for 4,4 prosent lønnsvekst i 2008, mens den reelle var over 7 prosent. En større og større andel av budsjettene går til lønn. Ved HiST er denne andelen nær 70 prosent. Alle, inkludert staten ved Kunnskapsdepartementet (KD), bør se hvilken vei dette fører.

Det økonomiske uføret for HiST startet tidlig. Allerede på 1980-tallet ble det hevdet at høgskoler i Trondheim fikk lavere tildelinger enn sammenlignbare høgskoler. Høgskolereformen i 1994 («Hernes-reformen») medførte økt byråkrati gjennom etablering av en ny hovedadministrasjon. Den økende byråkratiseringen medførte ikke økte bevilgninger i forhold til de samlede tildelingene til de tidligere høgskolene. Røster i sektoren pekte på hvor alvorlig det var at en betydelig andel av et allerede snaut budsjett måtte brukes til å etablere et nytt administrativt system på bekostning av undervisningstilbudet til studentene.

Kvalitetsreformen i 2003 var en omfattende reform med både utdanningsmessige og finansielle endringer. Det er en kjent sak at kvalitetsreformen aldri ble fullfinansiert fra statens side,

og det førte til ytterligere forverring av den økonomiske situasjonen i sektoren.

Forskningskomponenten i det nye finansieringsordningen honorerer bl.a. institusjonenes publiseringsarbeid. En skulle tro at dess mer en institusjon publiserer, dess større blir inntjeningen. Men staten driver nullsum-spill, det er godt mulig å få tildelt mindre ett år selv om produksjonen har vært større enn foregående år. Grunnen er at andre institusjoner har publisert mer. Systemet fører til konkurranse institusjonene mellom. Dette er tvilsom politikk i lys av at alle andre offentlige dokumenter taler for samarbeid institusjonene imellom.

Undervisningskomponenten eller den såkalte resultatbaserte finansieringen beregnes etter bl.a. antall avlagte studiepoeng. Her blir institusjonene straffet for hver student som avbryter studiet, eller som ikke går opp til eksamen. Hardest rammet blir de institusjoner som lojalt følger departementets opptakstall. Flere institusjoner har innsett denne faren og overbooker bevisst studentopptaket for å demme opp for et framtidig frafall av studenter. En konsekvens av dette er store kull i starfasen, noe som fører til manglende romkapasitet, dårligere lærertetthet, mindre veiledning og oppfølging av den enkelte student. Institusjonsansatte, både faglig og administrativt, vil oppleve et økt press og større belastning. Den mulige årsaken til denne finansieringskomponenten, å sørge for at alle studenter i størst mulig grad følger studieprogresjonen, blir i bunn og grunn umuliggjort av departementet selv.

Den tyngste komponenten i finansierings-

systemet er den såkalte basiskomponenten. Departementets grunnlag her er i stor grad historisk. Blant annet på grunn av at HiST i utgangspunktet har historien imot seg, fikk institusjonen langt lavere tildeling enn sammenlignbare høgskoler. Høgskolens egne beregninger viser bl.a. at i forhold til Høgskolen i Bergen (HiB) hadde HiST i 2007 en underfinansiering i basiskomponenten på vel 86 millioner, og i forhold til Høgskolen i Oslo (HiO) nær 106 millioner! Dette er betydelige forskjeller. HiO er litt større enn HiST, mens HiB er litt mindre. Studieporteføljen er relativt lik, men HiO er mest lik HiST.

En tvilsom finansieringsordning med lave tildelinger som konsekvens har også en fagforeningsmessig side. For å tilby en kvalitativt like god undervisning som konkurrerende institusjoner må hver enkelt ansatt yte forholdsmessig mer. Allerede før innføringen av kvalitetsreformen bad Forskerforbundet ved HiST ledelsen om å kreve KD om økte (og rettferdige) tildelinger til HiST. Selv etter at dette er gjort, er KD ikke til å rikke.

Ved HiST er situasjonen så presset at hovedsammenslutningene ved høgskolen våren 2008 bad om et møte med statsråden for å drøfte situasjonen. Dette lot seg ikke gjøre, men henvendelsen endte opp med et møte med bl.a. statssekretæren 17. juni 2008. KD ble anmodet om å komme med en avkreftelse eller en bekreftelse på organisasjonenes dokumenterte beskrivelse av den relativt lave basistildelingen. Etter åtte måneder og to purringer kom KD med et svar. Her går departementet ikke inn på vår

Av Knut Ole Lysø, førsteamanuensis ved Avdeling for lærer- og tolkeutdanning og leder av Forskerforbundet ved Høgskolen i Sør-Trøndelag

«Verken lønnsoppgjør eller pensjonsendringer blir fullfinansiert fra statens side.»

argumentasjon, men nøyer seg med å beskrive generelt hvordan rammebevilgningene framkommer. Undertegnede tok derfor ny kontakt 15. april 2009 og skrev bl.a.: «Med departementets brev har vi altså ikke fått noen konklusjon på vår henvendelse – og vi er like langt. Styret ved HiST satte høgsolen under omstilling fra april 2008. Med dette følger nedskjæringer i form av nedbemanning og reduisering av studietilbud. Skruen strammes til, og vi frykter at den strammes ytterligere. Enhver kan frykte for sin jobb. Som representanter for de ansatte kan vi ikke akseptere at departementet stiller seg likegyldig til verken sanering av arbeidsplasser eller studietilbud (det er som kjent en sammenheng her). Derfor imøteser vi mer konkrete utspill fra KD enn en vag formulering om at '[d]epartementet tar innspillene fra Høgskolen i Sør-Trøndelag med i det videre budsjettarbeidet'. Tjenestemannsorganisasjonene v/HiST ber med dette om et konkret og snarlig svar fra ansvarlige i departementet.» Det er ikke kommet noe svar på denne henvendelsen. Samtidig observeres det at i forslaget til statsbudsjett for 2010 ligger det ingen signaler om at regjeringen har til hensikt å rette opp skjevhetene.

KD har som kjent evaluert prinsippene for basistildelingen, og det konkluderes med at departementet ikke ser noen negative innvirkninger mht. basiskomponenten. Tvert imot hevdes det at «det eksisterende system synes å ha fungert etter hensikten». Statsråden sier det er lite aktuelt å endre basiskomponenten eller omfordele mellom institusjonene. Dette er oppsiktsvekkende konklusjoner. Departementet er tydeligvis ikke interessert i en rettferdig fordeling, og lar seg tydeligvis ikke påvirke av innspill fra noen av partene ved høgsolen.

Samtidig åpner KD for igangsetting av masterutdanninger og prosesser fram mot universitetsstatus. Ingen midler legges i potten for slike utviklingsoppgaver. Høgskolene presses til å henge seg på for ikke å ende i bakevja. En konsekvens av dette er tilsetting av personer med topp faglig kompetanse, og med det bindes enda mer av budsjettet opp i lønn. Kynismen trådte også

fram da departementet sa opp tilleggsavtalen til særavtalen, en avtale som sikret universitetsansatte tilnærmet like mye tid til forskning som til undervisning. Dette innebærer at staten ikke vil betale hva en utvikling fra høgsolen til universitet vil koste.

Situasjonen er alvorlig. Statens vilkårlige bevilgninger gjør høgsolen ute av stand til å utføre de samfunnsoppgavene de har i forhold til å utdanne godt kvalifisert nøkkelpersonell til yrker innen helse og sosial, økonomi og industri, ei heller kravene om økt satsing innenfor ny lærerutdanning. Dette står i sterk motstrid til intensjonene i kvalitetsreformen. Slik systemet virker, får studenter på sammenlignbare utdanninger heller ikke ressursmessig like undervisningsvilkår fra institusjon til institusjon. Med unntak av kostnader til husleie etc. koster det like mye å utdanne en lærer ved de ulike høgsolen

sjonene.» Den politiske ledelse har vist dårlig vilje til å løfte HiST på et finansielt nivå på linje med andre høgsolen. Selv ikke da utdanningsministeren var fra Trondheim, kom det noe initiativ. Statsråd Aasland ser heller ikke ut til å ta situasjonen ved HiST på alvor. Endring av basiskomponenten har til nå ikke sett ut til å være mulig på departementalt nivå.

Foran valget høsten 2009 ble Trond Giske i nettutgaven av Adresseavisen spurt om hva han som 1. kandidat til Stortinget fra Sør-Trøndelag kunne gjøre for fylket. På mitt spørsmål om basistildelingen til Høgskolen i Sør-Trøndelag svarte han: «Hei Knut Ole Lysø! Jeg mener at trønderske institusjoner skal ha en like god finansiering som institusjoner i andre regioner. Derfor har den rødgrønne regjeringen sørget for å rette opp skjevfordelingen mellom helse-regionene. Det har gitt Helse Midt-Norge flere

«Staten driver nullsum-spill, det er godt mulig å få tildelt mindre ett år selv om produksjonen har vært større enn foregående år.»

lene, likeså å utdanne en ingeniør osv. Det sier seg selv at det mest logiske er at tildelingen til institusjonene i UH-sektoren følger like prinsipper framfor et grunnlag som både er ugjennomsikt og tilfeldig historisk basert.

Ved HiST vil et mulig scenario være oppsigelser av fast ansatte, ikke på grunnlag av for lavt aktivitetsnivå, men begrunnet i budsjettbalanse. Med en rettferdig basistildeling ville oppsigelser ved HiST overhodet ikke vært en agenda. Det er slik som leder i Forskerforbundet Bjarne Hodne skriver i sin leder i Forskerforum nr. 4/09: «Bevilgende myndigheter har ansvar for tilstrekkelig tildeling av økonomi til institu-

hundre millioner ekstra, og gjør at vi nå får vår rettmessige andel. Jeg mener at basistildelingen til høgsolen også bør være så rettferdig som mulig.»

Giske ble næringsminister i den nye regjeringen, og næring og utdanning hører sammen. Giske anbefales derfor snarest å ta kontakt med statsråd Aasland og partifelle Marianne Aasen, som er leder av utdanningskomiteen i Stortinget, slik at skjevhetene i sektoren kan rettes opp i høstens budsjettbehandling.

Fundamentalt om feminismene

No er vi alle feministar.

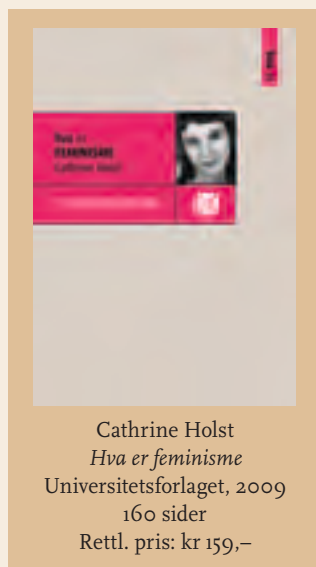
Eg las ein gong ein vulgærfeministisk «analyse» av Rolf Jacobsens dikt «Hendene og huset». Med analytisk kulde vart dikteren, som forsøkte å sette ord på tapet av kona, omskapt til ein arketypisk patriark. Seinare har eg tenkt på dette som eit døme på ein av berebjelkane i fundamentalismen: emosjonell kulde i form av avvising av «dei andre» sine erfaringar og dermed av felles menneskelege grunnvilkår. Ein annan berebjelke er kognitiv: tiltrua til at ein har rette analysar og gode verdier, og at dei som er usamde med ein, anten manglar det eine eller det andre. Fundamentalismen er i sitt vesen antiintellektuell, vitskapen er underordna politikken.

Fundamentalismen er neppe meir utbreidd innafor feminismen enn i andre ideologiske posisjonar som deler menneska i to, som etter religion, rase eller klasse. Men han er sjeldan kritisert, i det minste i Noreg. Og endå sjeldnare innanfrå, av feministar. Cathrine Holst har for meg stått fram som eit unnatak, som ein feminist som har kritisert manglande (sjølv)kritisk tenking i norsk feminisme og kvinneforskning. Når eg opnar Holst si bok *Hva er feminisme*, er eg ikkje minst interessert i om ho ser fundamentalisme som eit ibuande problem i feminismen, slik det er det i marxismen.

Boka startar med ein presentasjon av det empiriske grunnlaget for feminismen: Historisk og i mange notidige samfunn står kvinner, i eigenskap av å vere kvinner, utan grunnleggjande politiske og sosiale rettar. Også i land der dette er eit tilbaketog stadium, som Noreg, finn ein systematiske sosiale og økonomiske skilnader mellom kjønna. Holst presenterer biologiske, psykologiske, sosiale og kulturelle forklaringsmåtar på slik skeivfordeling – og tilhøvet deira til ideen om sjølvstendige val.

Etter ei kort innføring i historia til feminismen tek ho opp ei breiare og meir prinsipiell drøfting av forholdet mellom feminismen og andre -ismar: liberalisme,

konservatisme og sosialisme. Her finn vi kjernen i argumentasjonen hennar. Ho får fram spenningar mellom feminismen og desse ideologiane, men òg døme på intellektuelt produktive ekteskap mellom dei, særleg den posisjonen ho omtaler som liberalfeminisme. Kjernen i liberalfeminismen er at kvinner skal sjåast på som likever-

dige med menn. Men han inneber òg at feminismen vert avstemd mot liberale verdier som set grenser for statleg maktbruk, og at liberalismen tek opp i seg innsiktene til feminismen, som at staten kan gå over terskelen til privatlivet for å hindre overgrep, og at liberale verdier også er funderte på kjensler og oppdraging.

Liberalfeminismen vert så sett i opposisjon til andre feministiske posisjonar, ikkje minst til den allmenne teorien i radikalfeminismen om patriarkatet, om kjønn som universelt hierarkiserande prinsipp. Og i opposisjon til andre bindestreksfeminismar, som forskjellsfeminismen (og avleggarane omsorgs- og økofeminismen), den «skeive» feminismen som søker å bryte kjønnskategoriane på radikalt nye måtar, og den multikulturalistiske feminismen. Ho viser korleis desse feminismene inneber ulike, ofte motstridande, prinsipielle og praktiske politiske standpunkt når det gjeld regulerings- og område som likeløn,

kjøp av sex, farskvotar, hijab og verneplikt.

For Holst er feminismen ei brei idéhistorisk retning. Slik skriv ho feminismen inn i hovudstraumen av politisk og ideologisk debatt, og aidentifiserer han frå den radikalfeminismen eg har assosiert med omgrepet. Spissformulert: No er vi alle feministar. Grepet moglegger mange produktive, distingverande, avpolariserte debattar. Slik svarer Holst også på spørsmålet mitt om feminismen som ideologi har ein ibuande fundamentalisme. Svaret er avkreftande, men indirekte: gjennom forståinga hennar av fenomenet, gjennom diskusjonsforma og gjennom måten ho kombinerer feminismen sin kritikk av akademien med forsvaret for ein intellektuell kultur.

Men to spørsmål melder seg for ein u(tan)forståande: Er dette ei omskriving med idéhistorisk forankring, slik at Holst her har gjeve feminismen sin rette plass? Og kva er gyldighetsområdet til feminismen, varierer gyldigheita til teorien frå samfunn til samfunn? Men dette er spørsmål i margen frå ein melder som ikkje har gode argument i møte med ei bok som dokumenterer kor produktivt eit bidrag basert på sosiologiske og filosofiske innsikter kan vere. For medan mange filosofar unngår empirien og diskuterer formale spørsmål, vil mange sosiologar unngå normative spørsmål dei ikkje er skulerte i, og dermed avgrense seg til empiriske spørsmål der metoden kan styre dømmekrafta. At det siste kan vere fornuftig, vert dagstøtt dokumentert av meir medieorienterte sosiologar som syng ut sin kakofoni av normative, empiriske og emosjonelle utsegner og sluttar frå data frå informantar til normer med ei sikkerheit som berre vert overstigen av den forvirringa dei avslører.

Holst, derimot, viser kor fruktbart det kan vere å vere skulert i begge disiplinane, og å vite at dei er ulike. Resultatet er ein udogmatisk presentasjon av kva feminisme kan vere.

AV ODDGEIR OSLAND

Frykt som skygger

Arve Brunvoll, Hans Bringeland, Nils Gilje og Gunnar Skirbekk (red.)
Religion og kultur.
Ein fleirfagleg samtale
Universitetsforlaget, 2009
199 sider
Veil. pris kr 309,-

Vi opplever i dag en «religionenes renessanse», skriver filosofen Gunnar Skirbekk i *Religion og kultur*. Dette mangfoldet av religioner assosieres ofte med

konflikter i samfunnet. Det handlar særleg om den økende sammenblanding mellom religion og politikk, blant annet eksemplifisert i USA, Midtøsten og Israel. Dette gir, ifølge Skirbekk, grunn til *alvorlig bekymring*. Men der Skirbekks bekymring forsøkes løst gjennom bredere forståelseshorisonter, artar bekymringene seg noe annerledes i den norske offentligheten. Her har særleg debatter om politihijab og karikaturstriden satt sinnene i kok, noe som kan indikere at det er Midtøsten og islam som skaper størst frykt blant nordmenn flest. Skygger denne formen for frykt for det som ligger i Skirbekks bekymring?

Denne artikkelsamlingen gir flere mulige svar på det spørsmålet. Antologien inkluderer artiklar fra både filosofer, teologer, religionsforskere, idéhistorikere og sosiologer, som alle har sine bestemte perspektiver på forholdet mellom religion og kultur, på både individ- og samfunnsnivå. Disse perspektivene er flere steder forsøkt forent i et debatterende samspill forfatterne imellom, og markerer slik at det ikke finnes noen enkle svar eller forklaringer, men at *alt* henger sammen med *alt*.

Religionshistoriker Anne Sofie Roald undersøker hvordan islam påvirkes av kultur(er). Hun definerer *kultur* som en prosess som er i stadig forandring, og plasserer religion som undergruppe til kultur (men understreker at for både forskere og troende er det nesten umulig å avgjøre hva som er kultur, og hva som er religion). Uansett: Om kulturen endrer seg, da vil også tolkning av religiøse tekster endre seg.

Slik jeg leser Roald, lanserer

hun særlig to ankepunkter som bør være vesentlige for offentlighetens behandling av islam. Begge baserer seg på Edward Saids perspektiver om «oss» og «de andre». For det første er det hennes tolkninger av hvordan stadig flere tradisjonelle muslimske symboler tas i bruk, for eksempel den økende bruken av sjal og hodeslør i Jordan. Roald mener dette kan være uttrykk for en politisering av islam og muslimske kvinners synlige reaksjon på den globale spenningen og den vestlige verdens antiislamisme. For det andre er det den vestlige verdens manglende evne til å se at det faktisk foregår endringer i muslimske grupper og i det muslimske budskapet generelt. Ifølge Roald har det å gjøre med hvordan «vi» ser oss selv som noe som er i stadig utvikling, «mens 'den andre' er evig statisk og uforanderlig».

Roalds tilfeller viser hvordan konstruksjoner av velkjente fiendebilder knyttet til religioner opprettholder skillet mellom «oss» og «de andre». Denne formen for frykt, som i stor grad demonstreres i norsk offentlighet når vi diskuterer islam, kan stå i veien for Skirbekks alvorlige bekymringer og hans perspektiver på større sjenerøsitet og åpenhet. Derfor bør du velge denne boken framfor avisenes debattsider en stund.

AV RAGNHILD FJELLRO

Pessimistisk om Afrika

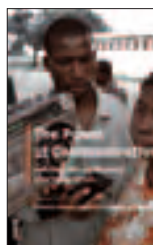
Kristin Skare Orgeret og Helge Rønning (red.)

The Power of Communication. Changes and Challenges in African Media.

Unipub, 2009

349 sider

Rettl. pris: kr 379,-

Landa i det sørlege Afrika har hatt sterke friidomsprosessar, og massemedia i desse landa har vore ein viktig politisk reiseprosess.

Denne boka gjev lesaren ei bratt læringskurve når det gjeld media i Afrika og den til dels sterke propagandafunksjonen deira.

To land står klart i fokus i denne boka. Sør-Afrika avskaffa apartheid og hadde dei fyrste frie vala i 1994, og South-African Broadcasting Company (SABC) vart ein viktig kanal. Då Zimbabwe vart fritt frå britisk styre i 1980, vart Zimbabwean Broadcasting Company (ZBC) på same måte ein viktig kanal. Det skjedde store endringar med både dei politiske systema og media.

Sør-Afrika står fram som det positive eksempelet, der media

trass kritikkverdige forhold er nokolunde demokratiske og representative. Zimbabwe er det dystre eksempelet der ein eittpartistat har sikra seg stadig sterkare kontroll over radio, fjernsyn og aviser.

Sjølv om forfattarane prøver å vera nøytrale, kjennest boka ganske pessimistisk. Media i Afrika er i mindre grad enn media i Europa frie og uavhengige, og dei representerer difor ikkje verdier knytte til opposisjon og mangfald i same grad. Tradisjonelle elitar har makta, og dei brukar makta undertrykkande, ved kommersialisering og politisk styrte nyheitssendingar.

Helge Rønning gjer greie for teoretiske modellar som kan forklara denne typen politisk styring av media, der han for eksempel skil mellom autoritært demokrati og demokratisk autokrati (einevelde); begge er dysfunksjonelle, og det siste er verst.

Akademiske antologiar har ein tendens til å sprika i mange retningar. Tekstane kan gjerne vera av høg kvalitet, men er heilt uavhengige av kvarandre. *The Power of Communication* har ei sterk tematisk ramme. Boka fokuserer på det sør-austlege Afrika, og i tillegg til hovudvekta på Sør-Afrika og Zimbabwe har boka kapittel om medieforholda i Mosambik, Uganda og Etiopia. Med denne empiriske nyanserikdommen unngår dei den vanlege svakheita med å omtala heile kontinentet som eit roman-

tisk og mystisk «Afrika».

Tittelen *The Power of Communication* lovar eit overordna perspektiv som ikkje vert innfridd. Me får ikkje ein klar påstand eller konklusjon som forfattarteamet har gjort seg i løpet av samarbeidet med boka. Helge Rønning skriv ein interessant analyse av forholdet mellom massemedium og politisk endring, der han set opp ei rekke typologiar som kan brukast for mange forskjellige land. Men dei vert ikkje brukt på nokon systematisk måte av dei andre forfattarane, og det blir difor eit enkeltstående initiativ.

Boka kunne også hatt ei tydeligare utpeiking av fokuseringa på Afrikas nyare historie. For eksempel kunne boka hatt med enkel statistikk over samanliknbare medieforhold i dei aktuelle landa, og større grad av kopling mellom kapitla. Fleire kapittel dekkjer dei same periodane i dei same landa, medan andre periodar knapt er omtalt.

AV LARS NYRE

Kort fortalt

Ståle Wikshåland

Fortolkningens århundre

Essays om musikk og musikkforståelse

Spartacus Forlag, 2009

470 sider

Veil. pris kr 399,-

Forfatteren gir et bilde av noen av musikkhistoriens mest berømte og innflytelsesrike aktører. Samtidig trekker han linjer mellom historie, filosofi, kunst og musikk, bl.a. gjennom perspektiver fra tenkere som Adorno, Foucault, Gadamer og Baudrillard.

Wikshåland er professor i musikkvitenskap ved UiO og musikkritiker i Dagbladet.

Anne Lise Ellingsæter

Vår tids moderne tider

Det norske arbeidstidsregimet

Universitetsforlaget, 2009

224 sider

Veil. pris kr 299,-

Jobber vi mer enn før? Hva betyr klasse og kjønn for arbeidstiden? Hvordan innvirker globaliseringen? Forfatteren tar for seg tidsorganisering og tidskultur i norsk arbeidsliv: hvordan det påvirker våre liv, og hvilke tiltak som kan skape bedre tidsvelferd.

Ellingsæter er professor i sosiologi og samfunnsgeografi ved UiO.

Bendikt Jager og Jon Raundalen (red.)

DDR – Det det var. Østtysk kultur- og hverdagshistorie

Abstrakt forlag, 2009

357 sider

Veil. pris kr 395,-

Tyske og norske forfattere med ekspertise fra ulike sider ved DDR skriver om alt fra billedkunst, teater og litteratur til forbruk, oppvekst, kjønnsrelasjoner og idrettens betydning i samfunnet.

Benedikt Jager er 1. amanuensis i tysk litteratur og kulturkunnskap ved UiS. Jon Raundalen er 1. amanuensis i filmvitenskap ved NTNU.

Erling Hjelmeng

Offentlig regulering og konkurranseretten: en analyse av «state compulsion»-forsvaret

Fagbokforlaget, 2009

157 sider

Veil. pris kr 378,-

Boken behandler forholdet mellom det offentlige og det private ansvaret på områder der konkurransen på markedet er kunstig begrenset. Den dekker også mer generelle EØS-rettslige spørsmål og henviser seg til alle som arbeider med EØS- og konkurranserett.

Erling Hjelmeng er professor ved UiO og professor II ved NHH i Bergen.

McKinsey og nordiske universiteter

– «hertuginnens omfavnelse»?

UNIVERSITETSANALYSE: McKinsey & Company, det internasjonale rådgivningsfirmaet for ledelse, er tungt inne i analyser av nordiske universiteter. Rapporten «Universitetet i Oslo – mot et ledende internasjonalt forskningsuniversitet» kom høsten 2008. «Analyse av [de danske] universitetenes og sektorforskningsinstitusjonernes finansiering og organisering» kom i juni 2009. UiO-rapporten er sendt til styret, og den danske rapporten er offentliggjort av Videnskabsministeriet i København. Rapportene tar til orde for en sterkere ledelse og styring av institusjonene.

McKinsey har nær 9000 ansatte i 89 kontor i 50 land. Nå er forskning og universiteter på dagsorden. Med intervjuer med toppledelsene og sammenlikninger på tvers av land kan påvirkningskraften bli sterk.

UiO-oppgavet har nesten ikke vakt oppmerksomhet, mens den danske rapporten har utløst sterke følelser og protester.

For UiO gjennomførte McKinsey en studie «for å identifisere drivere av kvalitet ved ledende universiteter både i Norden og globalt». Det ble gjennomført intervjuer med toppledelsen ved nordiske universiteter, og med 17 ledere ved UiO.

Undersøkelsen tar for seg UiOs posisjon på den internasjonale arena, og tar til orde for en «endringsagenda»: Hovedmålet i UiOs strategiske plan om å bli et «forskningsuniversitet av høy internasjonal standard» samsvarer ikke med «de strategiske og operative veivalg» organisasjonen i dag tar. «Dette er et område hvor intervjuene vi gjennomførte blant de nordiske universitetene, indikerte et relativt særlig lavt resultat for Universitetet i Oslo», sier utrederne. Rapporten foreslår derfor at UiO «skaffer seg et robust mandat fra styret om å gjennomføre umiddelbare tiltak for å skape en intern endringsdynamikk».

Følgende tiltak er listet opp i rapporten:

- rekruttering på topp internasjonalt nivå, både postdoktor og professor
- eksterne forskningsevalueringer
- insentiver for miljøer og enkeltpersoner som leverer forskning av høy kvalitet
- omprioritering av ressurser ved avgang
- styrking av ekstern finansiering
- styrking av administrasjonens strategiske kapasitet

I brevet fra McKinsey heter det: «Å lykkes med en slik endringsreise vil være krevende, men nødvendig for institusjonen selv, forskningsmiljøene i landet og for Norge som kunnskapsnasjon.»

I avsnittet «Benchmarking av UiO: Hva kan vi lære av de beste?» vises det at 20 prosent av

konsulentene [i McKinsey Norge] har bakgrunn fra UiO, og UiO er 1 av 4 «hovedplattformer for rekruttering i Norge».

Rapporten sier at den vil gi et perspektiv på hvilke muligheter og utfordringer UiO nå står overfor. Rapporten har oversiktlige figurer og grafer om hvordan ulike land møter den internasjonale utviklingen: Mens «Norge har undervisning på hvert nes», så er man i Midtøsten «villig til å betale hva som helst for å få topp akademikere til å starte opp universiteter», og «McKinsey er bedt om å sette opp 'The Harvard of India'».

Ut fra rangeringslister og «beste praksis for transformasjonsendringer» sammenliknes UiO med Uppsala, Helsinki, København og Edinburgh i kategorien «modell-universiteter» og Harvard, Oxford, Berkeley, Stanford og Frankfurt (!) i kategorien «innsiktsuniversiteter».

Dette er en interessant øvelse. I Frankfurt har en gjennomgang av forskningsområdene redusert antall «fokusområder» fra 450 til 15; og det gis insentiver ved avlønning.

Det mest interessante forslaget i rapporten, som er underbygd med beste praksis-eksempler fra Frankfurt og Bocconi-universitetet i Italia, er prinsippet om ikke å tilsette egne kandidater i rekrutteringsstillinger. Mens UiO i økonomifaget har 65 prosent av professorene med doktorgrad fra UiO, har bare 13 prosent av Bocconi-professorene doktorgrad derfra. Derimot har 67 prosent av Bocconi-professorene doktorgrad fra «top 10 universities», mens dette bare gjelder 10 prosent av økonomiprofessorene ved UiO. Ansettelse av egne kandidater anses av McKinsey nærmest som en «incestuøs praksis».

McKinsey har sammenliknet UiOs strategi med oppnådde resultater. Selve universitetskulturen må dyrkes opp på nytt, hevdes det. Fra de mange illustrasjonene: «No UiO culture – everyone writes and say whatever they like in the paper. No loyalty. UiO is like an organized anarchy, the only control is set by external boundaries.»

Den danske undersøkelsen med vedlegg utgjør nær 500 sider med analyser, vurderinger og dokumentasjon. Bakgrunnen for oppdraget til McKinsey fra Videnskabsministeriet og Finans-

ministeriet i januar 2009 var den spesielle situasjonen for finansiering av forskning og høyere utdanning i Danmark for perioden 2006–2012.

I tillegg til basisfinansiering og taksameterbevilgning for utførte studentårsverk ble det i 2006 forhandlet frem en globaliseringspulje. I hvert av finansårene 2006–2012 skal størrelsen og innretningen på denne puljen forhandles mellom regjeringen og opposisjonen i Folketinget. Globaliseringspuljen er blitt en buffer i budsjettforhandlingene. Totalt kan globaliseringspuljen nå opp i 39 milliarder kroner for de syv budsjettårene. Bakgrunnen for oppdraget til McKinsey var at opposisjonspartiene ikke var fornøyde med forholdet mellom basis- og taksameterbevilgningene til universitetene. Hovedinnvendingen er at taksameterbevilgningen med tre nivå er urettferdig. Mens bevilgningen til humaniora og samfunnsfag er 41 000 kroner for hvert fullført studentårsverk, er bevilgningen til naturvitenskap og medisin tre ganger så stor. Konsekvensene er at universitetene må dekke undervisningen i humaniora og samfunnsfag fra forskningsbevilgningen. Fullføringsgraden er mye mindre i humaniora og samfunnsfag. Mandatet til McKinsey var både å vurdere ressursanvendelsen til forskningen og effekten av ulike forskningsfinansieringer, og se på hvilken effekt taksametersatsene har for undervisning og studieresultater. Humaniora og samfunnsfag ble bedt sammenliknet med andre universitetsutdannelse.

McKinsey påviste at lavere satser på samfunnsfag og humaniora gir mindre undervisning i disse fagene, og at dette påvirker studieresultatene negativt. Rapporten foreslår derfor å heve taksametersatsen for humaniora og samfunnsfag med 11 000 kroner per studentårsverk.

Rapporten viser også store forskjeller mellom danske universiteter når det gjelder sammensetningen av totalbudsjettene: «For eksempel utgjør uddannelsestilskudd 46 % av Copenhagen Business School's (CBS) samlede midler, mens det tilsvarende tal for Danmarks Tekniske Universitet (DTU) er 18 %.»

Rapporten inneholder ammunisjon for

«Det mest interessante forslaget i rapporten er prinsippet om ikke å tilsette egne kandidater i rekrutteringsstillinger.»

Tapt forskning

universitetene. Men i debatten om rapporten er fokus rettet mot administrasjonens størrelse: Ved å regne sammen ressursanvendelse på formålsoppgaven [utdanning og forskning] og administrasjon finner rapporten at ved danske universiteter utgjør generell administrasjon og drift 6–8 milliarder kroner per år eller 31 prosent av de totale ressursene.

Ved presentasjonen av rapporten – som kostet 13 millioner kroner – i mai 2009 valgte minister Helge Sander å fokusere på disse høye administrasjonsutgiftene. Universitetene gikk i forsvarsposisjon. Ved høringsfristens utgang i august var det kommet inn høringssvar som dømmer McKinsey-rapportens hovedkonklusjon som useriøs.

Danmarks Erhvervsakademi og Forum for Business Education fikk firmaet DAMWAD til å utarbeide en egen rapport: «Taksameter og kvalitet i danske universitetsuddannelser» (oktober 2009).

Diskusjonene i seminarer og innlegg i avisene medførte at budsjettforhandlingene i Folketinget ble vanskelige. Først 5. november ble det et forlik om globaliseringspuljen for 2010. Helge Sander har sagt at han vil gå inn for å heve taksameteret for humaniora og samfunnsfag med kr 5000 per studieårsverk, gradvis innført i perioden 2010–2012.

McKinsey har lagt fram mye nytt materiale. Det er gode illustrasjoner og friske argument. Mye av dette er positivt. Men det er en fare for at institusjonene selv ikke har utredningskapasitet som kan måle seg med McKinsey. Heller ikke de faglige organisasjonene har i dag analyseenheter som arbeider proaktivt. De vil derfor ikke få frem analyser med samme tyngde. McKinseys bidrag til arbeidet med å styrke universitetene i Norden kan dermed bli en variant av «Hertuginnens omfavnelse».

Av JAN PETTER MYKLEBUST,
Fana

I 2008 fikk Norge 405 nye doktorgrader i humaniora og samfunnsvitenskap. Det er dobbelt så mange som for bare seks år siden. Ofte skrives avhandlingene som monografier. De fleste av disse er ikke vitenskapelige etter Universitets- og høyskolerådets definisjon av vitenskapelig publisering. Det er ikke definisjonen som er feil.

Definisjonen krever at publiseringskanalen har *fagfellevurdering*. Sant nok er ingen fagfellevurdering grundigere enn den som forekommer i forbindelse med en doktorgrad, men i de fleste tilfeller utkommer ikke avhandlingen i revidert form etter disputas. Det er den *innleverte* versjonen som eventuelt foreligger. Innvendinger og råd som blir lagt fram ved disputasen, blir dermed uten mål og mening – og publikasjonen forblir uten fagfellevurdering.

Definisjonen krever også at publikasjonen har en distribusjon som gjør den tilgjengelig for de fleste forskere som kan ha interesse av den. Tanken er at ny forskning skal kunne vurderes kritisk og anvendes i senere forskning – uavhengig av tid og sted. Da holder det ikke å dele ut eksemplarer til venner og kjente og enkelte muligens interesserte forskere ved samme institutt. Likevel er dette mange avhandlingers skjebne. Et større eller mindre restopplag blir kanskje stående i en kasse hjemme hos doktoranden.

Noen ganger får den *innleverte* versjonen litt større distribusjon. Et tilfeldig fåtall legges ut på nettet i lokale arkiver, men er vanskelige å finne. Et annet tilfeldig fåtall kan bestilles for mellom 400 og 500 kroner pr. eksemplar gjennom en bokhandel eller på nettet fordi doktoranden opprinnelig betalte et lignende beløp pr. eksemplar – som altså kommer i tillegg – for å sikre en forlagsmessig distribusjon av den *innleverte* versjonen.

Et tredje tilfeldig fåtall av avhandlingene utkom-

mer *revidert* på et forlag, enkelte av dem endog på internasjonale forlag med kompetanse i å utgi vitenskapelig litteratur. Internasjonale utgivelser kan få støtte fra Forskningsrådet. Det er bra! Men hvis monografien er på norsk, anser Forskningsrådet i praksis den innleverte versjonen som tilstrekkelig fagfellevurdert og distribuert. Hva gjør man da? Jo, de ganske få av doktorandene som umiddel-

bart blir ansatt ved forskningsinstitusjonene, kan i stedet søke om lokalt trykningsbidrag for å komme ut på norske forlag – hvor kvaliteten på revisjonen etter disputas er mer usikker.

Men i de fleste tilfeller står vi altså overfor tapt forskning. Både selve avhandlingen og komiteens bidrag ved disputasen går tapt. Hva kan gjøres?

Vi må innse at det er for dyrt å distribuere avhandlinger på norsk gjennom norske forlag og bokhandlere som nesten ikke selger dem. Det holder heller ikke å dumpe innleverte versjoner i lokale arkiver, slik man gjør med masteroppgavene.

I stedet bør de av fagene som har mange monografier

på norsk, opprette *vitenskapelige bokserier* med *fri elektronisk distribusjon*. De bør redigeres av forskere på tilsvarende måte som i de nasjonale vitenskapelige tidsskriftene. I seriene kan doktoravhandlingene i revidert form utkomme sammen med andre av fagets vitenskapelige titler som det er ønskelig

å utgi med fagfellevurdering og fri distribusjon. Bøkene bør fra starten av skrives i seriens standardformat og utgis på et felles nettsted for serier i alle fag hvor man kan søke i forfatternavn, titler, nøkkelord og fulltekst. En kommisjonær kan besørge trykte eksemplarer for bibliote-

kene etter bestilling og mot betaling.

Bokserier med vitenskapelig redaksjon kan gi avhandlingene bedre kvalitet og synlighet. Fri elektronisk distribusjon kan gi bedre utnyttelse i forskning, utdanning og formidling.

Gunnar Sivertsen,
spesialrådgiver ved Nifu Step
Studier av innovasjon,
forskning og utdanning

«Et restopplag blir kanskje stående i en kasse hjemme hos doktoranden.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om akademien. De faste gjestene er Bo Terning Hansen, Karin Gundersen, Gunnar Sivertsen og Kristin Hestflått Spilker.

Et usynlig kulturminneår?

KULTURMINNEÅRET 2009: I Forskerforum 9/2009 fremmer førsteamanuensis Arne Lie Christensen en påstand om at Kulturminneåret 2009 har vært preget av et utflytende kulturminnebegrep og at de som arrangerer Kulturminneåret 2009 har lite greie på vernehistorien. Kunsthistoriker Kristin Bliksrud Aavitsland mener at Kulturminneåret 2009 har vært usynlig fordi det ikke har vekket allmenn debatt i riksmidia, og fordi Nasjonalmuseets bygning ikke har vært en sentral sak i året. Disse påstandene må møtes og rettes på, for delvis er de feil, og delvis skyter de på feil blink.

Kulturminnefeltet er et kunnskapsfelt der mange kunnskaper knyttet til ulike deler av fortiden og historien eksisterer side om side. Kulturminneåret 2009 har vært et kampanjeår for å fremme refleksjonen rundt begreper og rundt dagens oppfatninger av fortiden. Det er riktig at fokuset på dagliglivets kulturminner lenge har vært en del av vernehistorien innen det tradisjonelle kulturminnefeltet – slik som det også er tema for Kulturminneåret 2009. Dette temaet gir mulighet for å fokusere på kvinnehistorie, arbeiderhistorie, industrihistorie, etniske og sosiale gruppers historie, kystkulturens og håndverkfagernes historie – samt å velge perspektiv inn i tradisjonelt bygningsvern. Her kunne fagmiljøene ha grepet muligheten til å formidle utfordringene ved å ha ansvaret for stavkirker i dag, for eksempel med dagens HMS- og sikringsteknologi – men man gjorde det ikke. Derimot har Riksantikvaren grepet perspektivet på dagliglivets kulturminner i sine 12 fredninger til å frede bygninger og steder som har vært og er del av dagliglivet rundt om i hele landet. Alt sammen bygger på kunnskaper om forholdet mellom materielle og ikke-materielle kulturminner som åpner for refleksjon rundt sosiale verdier, tradisjoner, praksiser og normer, estetikk og trosforestillinger, kunstnerisk uttrykk, språk og andre aspekter ved menneskelig aktivitet. Dagliglivets kulturminner involverer med dette både bygninger og statlige eiendommer, institusjonene, praksiser og menneskene som er knyttet til dem, redskaper som del av arbeidspraksiser og håndverk, fartøyer og fremkomstmidler, sang og musikk og ikke minst fortellingene som gir disse gjenstandene

liv og meningsinnhold for dagens samfunn.

Oppdraget for Kulturminneåret 2009 omfattet mange aspekter – året skulle få frem mangfoldet innen feltet, det skulle sette materielle og immaterielle kulturminner i sammenheng, det skulle bygge opp til deltakelse, det skulle engasjere barn og unge – og ikke minst skulle det ta i bruk digitale verktøy for å gi muligheten for at et mer demokratisk kulturminnebegrep skulle vokse frem. Når man ga Norges kulturvernforbund oppdraget med å planlegge og gjennomføre dette året, innebar det at man ønsket et kulturminneår med vekt på aktivitet ute blant folk flest og med et kulturminnebegrep som omfattet alle typer kulturvernarbeid som drives av forbundets medlemsorganisasjoner. Dette omfatter bygningsvern så vel som håndverk, husflid, fartøyvern, slekthistorie, vern av kjøretøyer, skipsfartshistorie, kystkultur og mye annet.

I tillegg var det et klart oppdrag å videreføre arbeidet fra Mangfoldsåret 2008. De mange og ulike perspektivene og forståelsene av kulturminnebegrepet skulle fram i lyset. Dette skulle føre til refleksjoner og nye forståelser av kulturminnebegrepet og kunnskapsfeltet som sådan. Dette har Kulturminneåret 2009 klart å gjøre på flere områder og måter – og refleksjonen har pågått i mange miljøer som har vært åpne for dette. For det er slik at innen kulturminnefeltet, som innen alle andre kunnskapsfelt, må folk være åpne for begrepsutvikling for å være med på det refleksive arbeidet knyttet til sin praksis.

I bakgrunnen for disse refleksjonene over kulturminnebegrepet ligger det flere utfordringer; kulturminnevern får for liten oppmerksomhet helt generelt, kulturminnevern er ikke integrert i allmenn kulturdebatt, kulturminnevern utfordres av forgubbing, kulturminnevern er knyttet til frivillighet – og frivillighet er en ressurs det er knyttet mye ambivalens til. I tillegg, på internasjonalt nivå ble Unesco-konvensjonen for immateriell kulturarv ratifisert av Stortinget i januar 2007. Denne konvensjonen skal skape balanse mellom materiell og immateriell kulturarv og fokusere på å formidle kunnskap og praksis knyttet til immateriell kulturarv. Dette er en utfordring, siden den materielle og den immaterielle kulturarven er fordelt på adskilte departementer og institusjoner i Norge og ikke

minst siden motstanden mot en flerfaglig diskusjon i noen miljøer er ganske stor.

Året har fått fram et mangfoldig bilde i flere tusen lokale prosjekter og arrangementer, konserter, utstillinger, nasjonale arrangementer som løftet hvert sitt tema, samarbeidskoblinger mellom statlig og kommunalt kulturminnevern og det frivillige apparatet, 1100 digitale fortellinger og beretninger om 2400 kulturminner i to digitale portaler som er bygget opp i 2009, skoleklassers befatning med kulturminner i slekten i samarbeid med museer, prosjekter på 10 industriminneanlegg, vandreutstillinger som går fra by til by, læringsopplegg for skolebarn i grunnskolen etc. Det har vært ukentlige innslag i Nitimen, Store Studio, Norgesglasset, Midt i Musikken, Migrapolis, Søndagsavis, Klassekampen, Aftenposten, VG, Morgenbladet og Nationen har jevnlig debattert og dekket etc. I tillegg har lokale og regionale media i Norge daglig hatt mellom 20-40 oppslag om kulturminnesaker. Samlet har vi et leserpotensial på 25 405 644 lesninger om kulturminner i Kulturminneåret 2009. Usynligheten handler kanskje mer om øynene som ikke ser og ører som ikke hører.

Vi sitter nå på tampen av Kulturminneåret 2009 igjen med en vifte av kulturminneaktiviteter og formidlingsprosjekter som gir et godt grunnlag for en analyse av hva som oppfattes som kulturminner i dag – og ikke minst hvorfor dette oppfattes som viktig å ta vare på av ulike grupper i samfunnet. Dette er gull verdt for de som er oppatt av å forstå minneproduksjon og forståelser av fortiden i et sosiokulturelt perspektiv.

Kulturminneåret 2009 var aldri tenkt å være løsningen på problemene man har innen forvaltning og bygningsvern – og især ikke på utfordringene knyttet til Nasjonalmuseet. Det har vært et år for meningsdannelse og forståelse av kulturminner og fortid – for folk flest og samfunnet som helhet.

DAGNY STUEDAHL, nasjonal koordinator kulturminneløypa/forsker CONTACT InterMedia, UiO

SIDSEL HINDAL, prosjektleder Kulturminneåret 2009

JOHAN HELBERG, styreleder Norges kulturvernforbund og leder av koordineringsgruppen for Kulturminneåret 2009

Er dette «Lofet»?

HISTORISKE BILDER: Forskerforum trykket i forrige utgave (9/09) dette bildet fra en kjemilab på NTH, utleid fra Universitetsbiblioteket i Trondheim (UBiT). UBiTs opplysninger om bildet var mangelfulle, og vi oppfordret leserne til å bidra med informasjon. Ellen Hemmer skriver til oss: «Jeg tror at bildet kan være fra «Lofet» (kvalitativ analyse) i Gamle Kjemii, og at personen bak til høyre kan være meg, da Ellen Vorvik. I så fall stammer bildet fra 1951/1952.»

Red.

UNIVERSITETET I OSLO

Universitetet i Oslo (UiO) er Norges største kunnskapsinstitusjon med 6000 ansatte og 26500 studenter. UiO er Norges fremste allmennvitenskapelige universitet, med nasjonalt ledende og internasjonalt vel anerkjente fagmiljøer- og en viktig samfunnsaktør.

Vil du lede utviklingen av forskning om innovasjon, teknologi og kultur?

Senterleder

Stillings ledig ved Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK) for en person med dokumentert forskningskompetanse innenfor teknologi- og vitenskapsstudier og/eller innovasjon, samt relevant ledererfaring. Stillingen er et åremål på 4 år med mulighet for forlengelse.

Ref nr.: 2009/16429 Søknadsfrist: 2. januar 2010

For fullstendig utlysningstekst se
"Ledige stillinger" på: www.uio.no

HiST - Kunnskapen du trenger

I fremtida må viktige samfunnsoppgaver bli løyst smartare. Høgskolen i Sør-Trøndelag har den kunnskapen som trengst på dei fleste samfunnsområda. Vi har kompetanse innanfor teknologi og ingeniør, lærar og tolk, økonomi og leing samt helse og sosialfag. Studentane våre har yrkesnær praksis i samarbeid med offentlege og private verksemdar. HiST er den nest største høgskolen her i landet, og er ein spennande studie- og arbeidsstad.

Avdeling for helse- og sosialfag

3 faste stillingar ved Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (NAKU)

NAKU er på initiativ frå Helsedirektoratet etablert som ein sjølvstendig eining ved Avdeling for helse og sosialfag, Høgskolen i Sør-Trøndelag. NAKU skal bidra til utvikling av det faglege grunnlaget for å skape gode levekår for personar med utviklingshemning. Kompetansemiljøet skal være ein tverrfagleg brubyggjar mellom forskning, utdanning, helse- og sosialtenestene og andre tenester i kommunane og i helseføretaka som arbeider med personar med utviklingshemning.

Det vert nå lyst ut 3 faste 100 % stillingar ved NAKU:

- **Rådgjevar/seniorrådgjevar** - Hovudarbeidsområde er knytt til til innhenting og utvikling av kompetanse i samspel med landets kommunar.
- **Rådgjevar/seniorrådgjevar** - Hovudarbeidsområde er knytt til å formidla kompetanse til tilsette i norske kommunar.
- **Seniorrådgjevar/førsteamanuensis** - Hovudarbeidsområde er knytt til å formidla anerkjent kompetanse om tenesteytinga. Ei av oppgåvene er å byggje opp eit aktivt nettverk med forskarar, samt fagpersonar som driv med utviklingsarbeid.

Søklarar bør ha utdanning på minimum mastergrads nivå. Særskilt relevant praksis/erfaring kan veie opp for dette kravet. Til den eine stillinga søker vi fortrinnsvis etter ein person med doktorgrad innan eit av dei sentrale forskingsområda for den aktuelle tenesteytinga.

Vi ber om at søknad og CV vert sendt elektronisk via www.jobbnorge.no. Her finn du fullstendig utlysningstekst og kontaktinformasjon, samt elektronisk søknadsskjema som skal nyttast.

Søknadsfrist er 31. desember 2009.

Kunnskapen du trenger

jobbnorge.no

Ved

HØGSKOLEN I BODØ

i Norge er det ledig stilling som

Professor i idrett

Ønsker du å være med og lede den faglige utviklingen av et innovativt og spennende idrettsfaglig miljø - på veien mot Universitetet i Nordland?

Ved Profesjonshøgskolen, Høgskolen i Bodø er det ledig fast stilling som professor i idrett. Stillingen vil ha en viktig oppgave i å bidra til den videre utviklingen av Senter for prestasjonsutvikling og idrettsfag som et ledd i etableringen av Universitetet i Nordland. Stillingen er tillagt et særlig ansvar for masterutdanningen i idrett. Den som tilsettes forutsettes å være fag- og forskningsleder i en periode på fire år.

For nærmere opplysninger om stillingen, ta kontakt med dekan Arne Fjalstad tlf. 979 74 215 eller fakultetsdirektør Frode Thomassen tlf. 917 52 973.

Se fullstendig utlysning og søk stillingen elektronisk på www.hibo.no under «Ledige stillinger».

Søknadsfrist: 20. desember 2009

VI BYGGER
UNIVERSITETET
I NORDLAND

www.hibo.no

frantz.no

The Norwegian University of Science and Technology (NTNU) in Trondheim represents academic eminence in technology and the natural sciences as well as in other academic disciplines ranging from the social sciences, the arts, medicine, teacher education, architecture to fine art. Cross-disciplinary cooperation results in innovative breakthroughs and creative solutions with far-reaching social and economic impact.

Faculty of Natural Sciences and Technology

26 PhD- and 3 post doctor positions

The Faculty of Natural Sciences and Technology is an international arena for research and education in the natural sciences, environmental science, biotechnology, chemistry, physics, materials and chemical engineering.

We now invite applicants for 26 PhD positions and 3 Post doctor positions.

Applications with CV and other documents should be sent electronically through <http://www.jobbnorge.no>.

Application deadline is January 25, 2010.

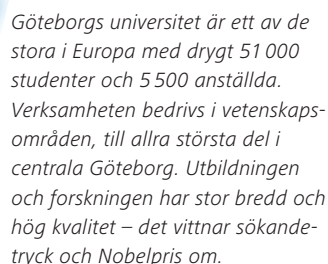
Please see the advertisements on www.jobbnorge.no, www.nav.no or visit NTNUs homepage http://nettopp.ntnu.no/?kat=N_JOB

NTNU

Norwegian University of
Science and Technology

jobbnorge.no

Professor i sociologi

med placering vid Sociologiska institutionen

Ref.n: E 311 3584/09

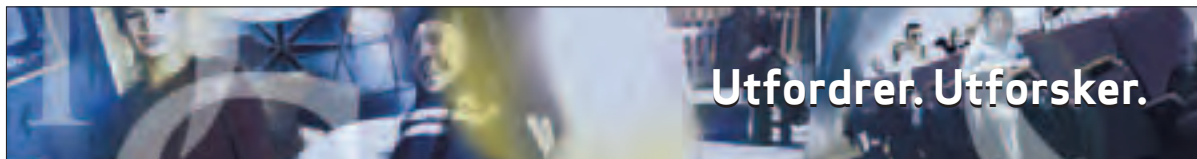
Sista ansökningsdag: 2010-01-11

För mer information se Göteborgs universitets hemsida:
www.qu.se/ledigaanstallningar

GÖTEBORGS UNIVERSITET

www.gu.se

Universitetet i Stavanger (UiS) har 8300 studenter, 1200 ansatte og et mangfold av undervisnings-, forsknings- og formidlingsaktiviteter. Den faglige virksomheten er organisert i tre fakulteter og ved Arkeologisk museum. Mange av de eksternt finansierte forskningsaktivitetene foregår i samarbeid med vårt forskningsinstitutt International Research Institute of Stavanger AS (IRIS). Universitetet ligger i landets mest attraktive region med 300 000 innbyggere. Regionen har gode botilbud, et dynamisk arbeidsmarked og spennende kultur- og fritidsaktiviteter.

Bli med på å utfordre og utforske!

Universitetet
i Stavanger

Førsteamanuensis i energiteknologi

Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet,
Institutt for konstruksjonsteknikk og materialteknologi

Doktorgradsstipendiat i biologisk kjemi

Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet,
Institutt for matematikk og naturvitenskap, Centre for Organelle Research

Utforsk jobbmulighetene på www.uis.no

jobb norge.no

I.

UNDERSØKELSE OM

STIPENDIATERS ARBEIDSVILKÅR

NIFU STEP har foretatt en undersøkelse om stipendiaters arbeidsvilkår. Rapporten tar for seg norske doktorgradsstipendiaters arbeidsvilkår og karriereforventninger, og er basert på blant annet en spørreundersøkelse til stipendiater som er organisert i Forskerforbundet.

Noen hovedpunkter fra undersøkelsen:

- Stipendiatene gir sprikende vurderinger av forskeropplæringen.
- Resultatene av organiserte forskerskoler er usikre og bør analyseres nærmere.
- Stipendiatene vurderer fagkunnskap og formidlingserfaring som sitt viktigste utbytte.
- Stipendiatene utfører mer pliktarbeid enn avtalt.
- Stipendiatene ønsker fortrinnsvis en forskerkarriere i universitets- og høyskolesektoren.

Rapporten fra undersøkelsen kan bestilles eller lastes ned fra www.nifustep.no.

II

MEDLEMMENES OPPFATNINGER OM TIDSREGISTRERING

Spørsmålet om registrering av arbeidstiden har vært omstridt i universitets- og høyskolesektoren, særlig blant vitenskapelig ansatte. I forbindelse med en medlemsundersøkelse om tid til FoU stilte Forskerforbundet derfor medlemmene noen spørsmål om deres oppfatning av tidsregistrering.

En stor andel av respondentene er skeptiske til tidsregistrering:

- 85 % svarer at de frykter at tidsregistrering blir et byråkratisk verktøy og ikke til den ansattes fordel.
- 81 % svarer at de er skeptisk til om akademisk arbeid lar seg tidsregistrere.
- 60 % vil ikke støtte innføringen av tidsregistrering i dagens situasjon for å sikre en ryddigere arbeidstid, mer tid til FoU og eventuelt overtidsbetaling.
- Bare en tredjedel av respondentene er helt eller delvis enig i påstanden «Registrering av arbeidstiden burde være en selvfølge for alle statsansatte.»

Rapporten fra undersøkelsen om arbeidstidsregistrering kan lastes ned fra www.forskerforbundet.no/skriftserien.

KURSPLAN VÅREN 2010

Det er fastsatt en foreløpig kursplan for våren 2010, og Forskerforbundet arrangerer følgende sentrale kurs i januar/februar 2010:

- 25.–27.01.10: Grunnopplæring trinn I for nye tillitsvalgte
- 04.–05.02.10: Omstilling
- 17.02.10: Strategiseminar – omstillinger i universitets- og høyskolesektoren

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

STATSBUDSJETTET: UAKSEPTABEL REALNEDGANG FOR HØYERE UTDANNING

Forslaget til statsbudsjett for 2010 viser en realnedgang på 1,4% eller 346,5 mill kr for høyere utdanning. Dette er helt uakseptabelt, skriver Forskerforbundet i et notat til Stortingets Kirke-, utdannings- og forskningskomité. Forskerforbundet foreslår i notatet at basisbevilgningen til universiteter og høyskoler styrkes med 350 mill. kr og at det etableres en tilbakeføringsmekanisme som sikrer at institusjonene gis reell kompensasjon for lønnsoppgjørene. Komiteen avgir sin innstilling om statsbudsjettet 3. desember. Les Forskerforbundets notat på www.forskerforbundet.no.

III

VENSTRE VIL HA TYDELIGGJØRING AV AKADEMISK FRIHET

Stortingetsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden (V) mener at de samme prinsipper for akademisk frihet må legges til grunn for forskere i institutter og lignende institusjoner som ved universiteter og høyskoler, og at det er behov for å tydeliggjøre dette. På denne bakgrunn har de fremmet følgende representantforslag for Stortinget:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag som på egnet måte tydeliggjør den akademiske frihet for forskere ved institusjoner som ikke omfattes av universitets- og høyskoleloven.»

Forslaget er nå til behandling i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, som skal avgir en innstilling til Stortinget i februar 2010.

IV

ØKTE UTGIFTER VED STATLIGE UNIVERSITETER OG HØGSKOLER

Driftsutgiftene ved statlige universiteter og høyskoler utgjorde totalt 25,6 milliarder kroner i 2008. Siden 2004 har disse utgiftene økt med i overkant av 25 %, viser nye tall fra Statistisk sentralbyrå.

Lønnskostnader sto for 65 % av driftsutgiftene ved universiteter og høyskoler i 2008 og utgjorde dermed den klart største utgiftsposten. Mens de totale driftsutgiftene økte med 7,6 % fra 2007, steg lønnsutgiftene med hele 9 %.

V

INFORMASJONSSENTER FOR GODKJENNING AV UTENLANDSK UTDANNING

Det nye informasjonssenteret for godkjenning av utenlandsk utdanning er under etablering. Informasjonssenteret skal bidra til at personer med høyere utdanning fra utlandet kommer raskere inn i det norske arbeidslivet. Dette gjelder både innvandrere og norske borgere med utdanning fra andre land enn Norge.

Senteret kommer som et resultat av Brautaset-utvalgets innstilling om godkjenning og godskriving av høyere utdanning i Norge. Informasjonssenteret holder til i NOK-UTs lokaler og starter opp for fullt i mars 2010.

VI

FORLENGER IA-AVTALEN TIL MARS

Fra 2008 til 2009 økte statens utgifter til sykefravær kraftig. På grunn av denne økningen har partene i arbeidslivet og regjeringen blitt enige om å forlenge avtalen om inkluderende arbeidsliv fram til 1. mars 2010. IA-avtalens mål om 20 % reduksjon i sykefraværet er ikke nådd. Regjeringen understreker at den vil opprettholde arbeidstakernes rettigheter i syke-

lønnsordningen også etter revisjonen av IA-avtalen.

– Økningen i sykefraværet kaller på sterkere grep. Nå skal partene gå gjennom mulige virkemidler og hvordan arbeidet for å få ned sykefraværet kan forsterkes både lokalt og sentralt, sier Unio-leder Anders Folkestad.

VII

FORSKNING SOM MOTKONJUNKTURPOLITIKK

Dette var temaet for Forskerforbundets forskningspolitiske seminar som gikk av stabelen 3. november på Hotel Bristol i Oslo. Statsråd Tora Aasland i Kunnskapsdepartementet og Marianne Aasen og Trine Skei Grande fra Stortingets KUF-komité var blant innleiderne. Presentasjoner og innlegg fra seminaret er nå tilgjengelige på www.forskerforbundet.no/seminar

VIII

MØTER I 2010

Forskerforbundets nyvalgte Hovedstyret har fastsatt følgende møteplan for 2010: Det blir styremøter 13.–14. januar, 18. februar, 22. april, 9.–10. juni, 16.–19. september, 28. oktober og 9. desember. Det blir møte i Landsrådet 15.–16. mars, mens Forskningspolitisk seminar i 2010 blir arrangert tirsdag 2. november.

IX

KONTINGENTEN ØKER IKKE I 2010

Forskerforbundets kontingentsatser blir ikke økt fra 2009 til 2010. Det ble vedtatt på representantskapsmøtet i oktober. I 2011 og 2012 vil satsene bli økt med hhv. 3,5% og 4,7%, i tråd med SSBs anslag for lønnsvekst. Ordinær kontingent i 2010 er dermed kr 325,- per måned, mens redusert kontingent for stipendiater og deltidsansatte er kr 178,- per måned.

X

NY JOBB?

Husk å melde fra til Forskerforbundet sentralt dersom du har skiftet arbeidssted, endret stillingsprosent eller gått av med pensjon. For å ha et oppdatert medlemsregister er vi avhengige av å få melding fra medlemmene om endringer i arbeidsforhold. Logg deg inn på Min side for å registrere endringer: www.forskerforbundet.no/minside.

XI

VERV EN KOLLEGA – FÅ VERVEPREMIE

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet får vervepremie. Du velger selv om du ønsker premien for én verving, eller om du ønsker å spare til tre eller fem vervinger. Har du vervet fem medlemmer får du en iPod Touch eller en Tivoli DAB-radio i vervepremie. Mer informasjon på www.forskerforbundet.no/vervepremier.

XII

SLUTT PÅ FORSKERFORBUNDETS ALMANAKK

Stadig flere medlemmer har de siste årene meldt fra om at de verken trenger eller ønsker Forskerforbundets almanakk tilsendt, og Forskerforbundet har på denne bakgrunn besluttet å ikke lenger utgi egen almanakk. Almanakken ble produsert i standard A-plan pocketformat, og nye årssett kan kjøpes i bokhandel.I.

Når statsråder taler

Forsknings- og høyere utdanningsminister Tora Aasland holdt innledningstalen på Forskerforbundets forskningspolitiske seminar 3. november.

Statsråden snakket om utfordringer og forventninger knyttet til forskningspolitikken i de kommende årene. Vi merket oss med interesse hennes uttalelse om at kompetansen som danner forutsetninger for forskning og innovasjon på eksempelvis områdene alternativ energi og klima, ikke ensidig vil ligge hos teknologer og naturvitere, men også hos humanister og samfunnsvitere. Dermed rettet statsråden opp noe av det inntrykket som forskningsmeldingen skapte av svak forståelse for humanioras og samfunnsvitenskapenes betydning.

Forskerforbundet er også tilfreds med Aaslands sterke understreking i sin tale av hva som vil kreves av økt kompetanse hos sentrale arbeidstakergrupper for at regjeringens reformer i sykehus, eldreomsorg, barnehage og skole skal kunne realiseres. Forskerforbundets medlemmer er lærernes lærere, legenes lærere, sykepleierne lærere og førskolelærernes lærere. Disse lærerne må ha betingelser for å utføre sine arbeidsoppgaver på en slik måte at de kan tilføre gjennom kandidatene som går ut i velferds- og omsorgsgrupper, den kompetanse som samfunnet etterspør. Dette perspektivet var fraværende i ministerens tale.

Det var langt viktigere for Tora Aasland i foredraget å oppfordre til hjelp fra forskerne til å formidle til befolkningen at forskning kan bidra til økt omstillingsevne i samfunnet og til styrking av fellesskapsgoder. Men dette er igjen betinget av at forskerne, som også fungerer som lærere, får gode arbeidsforhold. Vi har alltid ment at kompetansen til dem som utdanner dem som bærer oppe velferdsstaten, må bli verdsett lønsmessig høyere for at Norge skal utvikle og forbedre ikke bare offentlig sektor, men også privat sektor.

I denne sammenhengen er det interessant å trekke en parallell til den talen som kunnskapsminister Kristin Halvorsen holdt på Utdanningsforbundets landsmøte samme dag som Aasland talte på Forskningspolitisk seminar. Halvorsen tok i sitt innlegg opp viktigheten av flere lærere og bedre lærere – i skolen. Men hun kom, i likhet med sin ministerkollega i samme departement, ikke inn på dem som er lærernes lærere. Deres viktige rolle for satsingen på skoleverket og deres arbeidsbetingelser ble ikke omtalt.

Kunnskapsdepartementets to statsråder må erkjenne at kunnskapskjeden er mer enn et strukturelt løp fra barnehage via skole og til høyskole/universitetet og med hovedfokus på ansatte i skoleverket. Kunnskapskjeden er definitivt avhengig av å bli fylt med kompetanse og kunnskapsrike yrkesutøvere i alle ledd. Og vi vil hevde at uten større vektlegging fra statsrådenes side på den gruppen som skal utdanne dem som skal gå inn som formidlere av kunnskap i utdanningsløpet, vil en nødvendig og ambisøs utdanningspolitikk bli vanskeligere å realisere.

Dette representerer en felles utfordring for de to statsrådene:

Forholdene må legges til rette for gode og attraktive lønns- og arbeidsvilkår for dem som skaper kunnskap og formidler viten videre til dem som i sitt daglige virke skal tilby en god skole for barn og ungdom og gi befolkningen enda bedre velferd.

En bedre begrunnelse for forskningens betydning for oss alle kan ikke Tora Aasland få!

Den menneskelige faktor

Vi tilbringer mange timer på jobben. Da er det viktig at vi har et godt og motiverende arbeidsmiljø.

Når vi leser om vår sektor, er det av og til lett å glemme at det er mennesker det handler om. Det skrives om produksjon av studiepoeng, økt vitenskapelig produksjon, forskningsinstitutter i finanskriser, museer i konsolideringsprosesser, helseforetak i enorm omstilling, osv. I UH-sektoren er institusjonenes ressursbruk og byråkrati i fokus. Svært mye av denne byråkratiseringen skyldes krav pålagt utenfra, fra departementet og ikke minst som en følge av Riksrevisjonens stadig mer omfattende krav. Dette byråkratiet er i tillegg til å være svært kostbart også i ferd med å bli et arbeidsmiljøproblem. Selvsagt er det riktig og nødvendig med offentlig kontroll og rapportering, men noen ganger kan en lure på om det blir for mye, og om det er tatt tilstrekkelig høyde for sektorens egenart.

Veksten i forskningspublisering løftes ofte fram som et eksempel på at

Av Randi Halveg
Iversby
Nestleder i
Forskerforbundet

norsk forskningsinnsats går riktig vei. Men det er en kjensgjerning at det foregår mye «fritidsforskning», det er for mange ikke lett å finne tid til forskningsarbeid i løpet av en ordinær arbeidsdag. Sammenhengen mellom økt forskningspublisering og «fritidsforskning» ser ut til å være glemt når departementet kommer med krav om tidsregistrering, for eksempel i form av stemplingsur (jf. brev fra KD 16.02.2009).

Mangelen på faste vitenskapelige stillinger er også en arbeidsmiljøutfordring. Hva gjør det med arbeidsmiljøet at veien fram til fast stilling er så usikker og så lang? Det er grunn til å frykte at den usikkerheten og uforutsigbarheten som råder i dag, vil få som konsekvens

at mange av de beste forskertalentene i stedet velger en arbeidsplass som gir nødvendig trygghet. Ikke minst risikerer vi at mange kvinner velger bort universitetet som arbeidsplass etter endt forskerutdanning. Vi leser også om hastige fusjonsprosesser. Ikke før er den ene avsluttet, før en ser seg om etter ytterligere fusjonspartnere. Begrepet «omstillingstrøtthet» er nærliggende, og da snakker vi om ansatte i en sektor som over lengre tid har vist stor endringsvilje og omstillingsdyktighet, men som kanskje opplever at nok er nok snart. Vi er privilegerte som arbeider med forskning, utdanning og formidling, men alle trenger vi å bli sett og ha mulighet til å gjøre en god jobb. Et godt arbeidsmiljø har stor betydning for hvordan institusjoner og virksomheter lykkes i å nå sine mål. De menneskelige ressursene er de viktigste – og den menneskelige faktor må regnes med.

Året som gikk

2009 går mot slutten, og det er tid for å se tilbake og oppsummere Forskerforbundets virksomhet i året som gikk – ble de planlagte oppgavene gjennomført, og hvilke resultater oppnådde vi?

I januar i år vedtok Forskerforbundet at arbeidet med å utvikle en lønnspolitisk strategi og å bedre arbeidsvilkårene skulle prioriteres blant andre sentrale oppgaver.

Del 1 av en lønnspolitisk strategi ble vedtatt av Representantskapet på møte i oktober. Dokumentet danner et godt grunnlag for å videreutvikle en helhetlig strategi med tiltak og virkemidler i løpet av kommende treårsperiode.

Av Bjarne Hodne
Leder i
Forskerforbundet

Tariffoppgjørene i offentlig sektor gjaldt i år i hovedsak pensjon. Etter svært vanskelige forhandlinger med flere meklingsrunder ble nåværende pensjonsordninger med nødvendige tilpasninger videreført. Det er vi godt fornøyde med selv om det økonomiske resultatet i staten kunne vært bedre.

Når det gjelder arbeidet for bedre arbeidsvilkår, har Forskerforbundet vært særlig opptatt av midlertidighet og tid til forskning og faglig utviklingsarbeid.

Av Sigríð Lem
Generalsekretær i
Forskerforbundet

For å begrense bruk av midlertidige tilsetninger, ikke minst ulovlige tilsetninger, iverksatte forbundet en kampanje med start i Trondheim i september. Kampanjen har omfattet medlemsmøter, seminarer og individuell rådgivning og vil bli videreført i kommende periode. Gjennom kampanjen har vi klart å sette søkelys på problemstillinger knyttet til midlertidige tilsetningsforhold og gjøre midlertidighet til en aktuell sak både for institusjonene, hovedsammenslutningene og Kunnskapsdepartementet.

Når det gjelder tid til forskning, har vi gjennomført en medlemsundersøkelse om arbeidstid ved universiteter og høyskoler. Den viste blant annet at 80 prosent av de spurte ikke hadde tilstrekkelig tid til forskning innenfor normalarbeidsdagen. Det er også foretatt en undersøkelse av stipendiateres arbeidsvilkår. Oppfølging av undersøkelsene vil bli videreført i neste periode.

Det er nær sammenheng mellom arbeidsvilkår og institusjonenes rammevilkår og økonomi. Vi har derfor arbeidet målbevisst for å påvirke bevilgningene til utdanning og forskning. På tross av en viss vekst i bevilgningene, spesielt til forskning, er likevel den økonomiske situasjonen for de høyere utdanningsinstitusjonene svært vanskelig med begrenset handlingsfrihet. Det er vanskelig å overbevise Kunnskapsdepartementet om alvoret i situasjonen, men Kunnskapsdepartementet har nedsatt «Handlingsromsutvalget» der blant andre Forskerforbundets leder er med.

Aktiviteten i forbundet har i hele år vært høy. Sakene nevnt over er bare de mest sentrale, i tillegg kommer en rekke andre. Blant disse er gjennomgang av organisasjonen og utarbeidelse av nytt arbeidsprogram, begge deler behandlet på representantskapsmøtet. Lokalt har det vært stor aktivitet med blant annet behandling av saker fra medlemmene, rekruttering og arrangement av medlemsaktiviteter som kurs og seminarer. Vi som har reist rundt til lokallag og fagpolitiske foreninger blir gang på gang imponert over aktiviteten, gløden og engasjementet blant medlemmer og tillitsvalgte.

Medlemsveksten fortsetter og er uten tvil et resultat av lokalt engasjement. Vi i sekretariatet merker dette ved økning i henvendelser fra medlemmene, flere personalsaker og flere henvendelser om sentral deltakelse på arrangement. Dette har bidradd til et hektisk år med mye arbeid og aktivitet. Vi trenger derfor alle en avslappende og rolig juleferie med gode muligheter for å samle krefter til et nytt år som sikkert blir like utfordrende og hektisk.

Tusen takk til alle for stor og helhjertet innsats både lokalt, i hovedstyret og i sekretariatet. Riktig god jul!

AKTUELLE PRESSEKLIPP:

Kritisk til midlertidige tilsetninger
Forskerforbundet er kritisk til høgskolens bruk av midlertidige tilsetninger. I et brev til Høgskolen i Bodø sier Forskerforbundet at midlertidig tilsetning innebærer usikkerhet om framtid og lønn, problem med lånemuligheter og etableringsvansker for den ansatte.

Avisa Nordland 12. november

Skepsis til fusjonsiver

En spørreundersøkelse Forskerforbundet har gjort blant sine med-

lemmer [ved UiT] viser at mange er skeptiske til fusjons- og integrasjonssamtalene med Høgskolene i Harstad og Finnmark.

Et av spørsmålene lød «Det føres nå fusjons- og integrasjonssamtaler med HiH og HiF. Hvordan stiller du seg til nye sammenslåinger?» Svaralternativene var enten «for» eller «i mot» og 62 % svarte at de var i mot.

Harstad Tidende 4. november

FORSKER FORBUNDET

FAKTA OM FORSKERFORBUNDET

Forskerforbundet har over 17 000 medlemmer og er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kulturminnevern.

Forskerforbundet organiserer ansatte i forskning, høyere utdanning og kulturminnevern som innehar en vitenskapelig, administrativ eller annen faglig stilling som krever høyere utdanning. Vi tilbyr også studentmedlemskap.

Forskerforbundet er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.

- Forskerforbundet arbeider for å styrke norsk forskning og høyere utdanning, til beste for samfunnet og for deg som medlem.
- Forskerforbundet forhandler lønn for deg, både lokalt på arbeidssstedet og sentralt.
- Du får bistand i spørsmål om dine lønns- og arbeidsvilkår.
- Forskerforbundet arrangerer kurs, konferanser og seminarer for medlemmer og tillitsvalgte, samt åpne konferanser om aktuelle tema.
- Du får tilbud om gunstige forsikringer og banktjenester.
- Du får tidsskriftet Forskerforum 10 ganger per år.

Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon 21 02 34 00 – E-post post@forskerforbundet.no

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2007–2009:

Bjarne Hodne, Universitetet i Oslo (leder)
Randi Halveg Iversby, Universitetet i Oslo (nestleder)
Svein Kristiansen, NTNU (AU-medlem)
Ragnhild Elster, Høgskolen i Telemark
Sigurd Rysstad, Universitetet for miljø- og biovitenskap
Merethe J. Sollund, Nordlandsforskning
Kåre-Olav Stensløkken, Universitetet i Oslo
Karen-Lise S. Knudsen, Universitetet i Agder (1. vara)
Kristin Dæhli, NTNU (2. vara)
Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen (3. vara)

SEKRETARIATET:

Generalsekretær Sigríð Lem
Arkivleder Kristine K. Brox
Kommunikasjonsrådgiver Arvid Ellingsen
Informasjonsrådgiver Unn Rognmo
Avdelingssjef Bjørn T. Berg
Rådgiver Jon W. Iddeng
Forhandlingssjef Frank O. Anthun
Seksjonsleder Eirik Rikardsen
Juridisk rådgiver Birgitte Olafsen
Seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad
Advokat Brita Alsos
Juridisk rådgiver Hildur N. Nilssen
Juridisk rådgiver Mariann Helen Olsen
Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen
Rådgiver Elisabeth Tindeland
Kontorsjef Aina Nilsen
Kasserer Marit Brendengen
Organisasjonssekretær Turid Cordtsen
Sekretær Hans Askildsen
Sekretær Seija Hjelteig
Sekretær Lena Holum
Sekretær Inger Marie Højfeldt
Sekretær Tore Sandnes
Sekretær Gerd Sandvik
Sekretær Bente J. Sætran (vikar)

Cresco Unique Forskerforbundet

– enten du vil spare eller låne

- **2%* innskuddsrente fra første krone**
- **Gebyrfrie varekjøp over hele verden**
- **Gebyrfri nettbank**
- **Kredittreserve på inntil kr 75 000**

Vil du vite mer?
Se www.unique.cresco.no
eller kontakt Kundeservice
på tlf. 815 00 073.

Nominell kredittrente 8,90% årlig. Effektiv rente: kr 10.000 (12,57%), kr 25.000 (10,58%), kr 50.000 (9,92%).

* Betingelser pr. november 2009.